

Міністерство освіти і науки України
Чорноморський національний університет ім. Петра Могили
Первинна профспілкорова організація ЧНУ ім. Петра Могили
Південний науковий центр НАН та МОН України
Ca' Foscari University, Venice (Італія)
Saarland University (Німеччина)
Інститут історії Університет гуманітарних та природничих наук
імені Яна Длугоша (Польща)
Університет Сегеда (Угорщина)
Інститут політичних наук і міжнародних відносин Ягеллонського університету (Польща)
Академія військового мистецтва в Варшаві (Польща)
Інститут історії Лодзького університету (Польща)
Університет Марії Кюрі-Склодовської (Польща)
Інститут національної пам'яті (Польща)

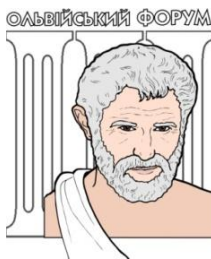

ОЛЬВІЙСЬКИЙ ФОРУМ – 2019:
стратегії країн Причорноморського регіону
в геополітичному просторі

XIII Міжнародна наукова конференція
6–9 червня 2019 р., м. Миколаїв

ТЕЗИ

Політична наука в Україні та зарубіжжі.
Актуальні проблеми міжнародних відносин:
глобальний та регіональний аспекти

Миколаїв
2019

Ольвійський форум – 2019 : стратегії країн Причорноморського регіону в геополітичному просторі : XIII міжнар. наук. конф. 6–9 червня 2019 р., м. Миколаїв : тези доп. : Політична наука в Україні та зарубіжжі. Актуальні проблеми міжнародних відносин : глобальний та регіональний аспекти / Чорном. нац. ун-т ім. Петра Могили. – Миколаїв : Вид-во ЧНУ ім. Петра Могили, 2019. – 56 с.

ПОЛІТИЧНА НАУКА В УКРАЇНІ ТА ЗАРУБІЖЖІ

УДК 37.014:321.7(477)

Іванов М. С.,

*д-р. політ. наук, професор, завідувач кафедри політичних наук,
ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв, Україна*

ГРОМАДЯНСЬКА ОСВІТА ЯК ЗАСІБ РОЗБУДОВИ ДЕМОКРАТИЧНИХ ОСНОВ СУЧАСНОГО УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА

Сьогодні українське суспільство намагається розбудовувати демократичну політичну систему. Її характерною рисою є необхідність активної участі самих громадян у вирішенні найбільш важливих питань їх співіснування та взаємодії.

«Якість демократії», багато в чому, залежить від рівня розвитку політичної культури громадян, яка серед політичних цінностей на перше місце ставить свободу, права людини та їх інтереси.

В нашій країні склалася «модель демократії» пострадянського зразка, яка обтяжена цілою низкою викривлень в свідомості і політичній поведінці багатьох громадян України. Проявом цього є сприйняття демократії як всюдозволеності, або відсутності «порядку». На сьогодні ще не склалася критична маса більшості громадян, яка свідомо підтримує саме демократичний курс суспільства і в своїх устремліннях прагне повернення в минуле, або сподівається на «добраго царя». Такий стан речей робить завдання по формуванню демократичної політичної культури суспільства більш ніж актуальним.

Крім того, як показує досвід, формування демократичної політичної культури громадян є достатньо складним завданням. При його вирішенні необхідно виробити чітке уявлення про основні засоби та інструменти, які здатні забезпечити необхідний результат. При цьому, очевидно, що ключова роль в формуванні демократичної політичної культури громадян безумовно повинна належати системі освіти та практиці їх участі в демократичних процесах.

Саме таке бачення вирішення цього важливого завдання відображено в «Концепції розвитку громадянської освіти в Україні», яка була схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 3 жовтня 2018 р. № 710-р.

У цій концепції зазначається, що виклики, пов'язані з формуванням активного та відповідального громадянина з високим почуттям власної гідності, стійкою громадянською позицією, готовністю до виконання

громадянських обов'язків, потребують комплексного підходу до вирішення поставлених завдань в умовах модернізації вітчизняної системи освіти.

На жаль, згадана концепція була прийнята лише в кінці 2018 р. Це означає, що для усвідомлення необхідності розбудови системи громадянської освіти в Україні потрібно було більше двадцяти п'яти років.

За цей час був здійснений певний «крок назад» в питаннях розгортання системи громадянської освіти. Зокрема, майже повністю у вищій школі припинилося викладання будь-яких нормативних (обов'язкових) політико-правових курсів, які спрямовані на формування саме громадянських компетентностей. Сьогодні ця справа знаходиться виключно в руках іноземних структур, які власними зусиллями прагнуть хоч якось компенсувати відсутність вітчизняної стратегії громадянської освіти та виховання.

Також, значно звузилося коло історико-просвітницької діяльності. Не в повній мірі зрозумілими є сучасні природничо-технічні пріоритети, які впроваджуються в закладах освіти за рахунок скорочення та звуження соціально-поведінкових напрямків.

Певним наслідком таких дій є аполітичність значної частини молоді, яка не бачить себе в демократичному процесі та громадському житті. Студентські самоврядні структури є вкрай формальними та несамостійними.

До сьогодні не прийнятою залишається «Стратегія розвитку громадянської освіти на період до 2022 року». На обговорення винесений тільки її проєкт, який, на жаль, не в повній мірі передбачає становлення багаторівневої системи громадянської освіти, яка б включала в себе освітньо-виховну роботу, як всієї системи освіти в державних закладах, так і роботу в цьому напрямку громадсько-політичних організацій.

УДК 328.1

Колісніченко А. І.,

*д-р. іст. наук, професор кафедри політичних наук,
ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв, Україна*

ДО ПИТАННЯ ОСОБЛИВОСТЕЙ ФОРМУВАННЯ ВЕРХНІХ ПАЛАТ ПАРЛАМЕНТІВ

По структурі парламенти поділяються на однопалатні, двопалатні та багатопалатні або консультативні. Двопалатних парламентів менше ніж половина в системі світового парламентаризму.

Верхня палата зараз розглядається перш за все як орган забезпечення якості законів внаслідок перевірки законопроектів, які надходять до неї. Вона виступає також і як орган представництва територіальних публічних колективів і перш за все територіальних одиниць в унітарних державах. Усе частіше вона стає представником і для громадян держави, що проживають за кордоном (для них у палаті резервують певну кількість місць).

Разом із тим верхню палату вважають зайвою і більше ніж у половині держав світу функціонують однопалатні парламенти (В'єтнам, Китай, КНДР, Куба, Лаос, Україна). Деякі політики вважають, що бікамералізм (двопалатність) заважає законодавчому процесу, швидкому реагуванню на актуальні питання. У ряді країн Європи, Балканських країнах, Турції, Данії, Фінляндії, Швеції, у деяких країнах Азії, Латинської Америки були скасовані верхні палати. Навіть у деяких федераціях (Об'єднана Республіка Танзанія, Федеративні Штати Мікронезії тощо – верхніх палат не має).

У монархічних державах верхні палати виникали як орган, який представляв аристократію. Тут були особи, які схилились до монарха або боролись з ним, якщо король притісняв феодалів. Інколи в таких державах верхня палата виокремлювалася з органу «станового представництва». Пізніше така палата ставала противагою можливим демократичним реформам нижньої палати. Верхня палата обиралась не прямими виборами і місце в ній довічно і спадково займали аристократи, які мали особливі знання і титули.

В унітарних республіках, де дворянські титули були скасовані, верхні палати були створені у ХХ ст. і спочатку представляли інтереси «верхніх» прошарків населення. Тепер вони розглядаються як представники населення крупних адміністративно-територіальних одиниць.

Чисельний склад сучасних верхніх палат, строки і принципи формування, їх функції визначаються конституціями. У ряді країн (Ізраїль, Канада, Японія) також є закон про парламент.

За всією чисельністю верхня палата завжди менша нижньої. У США 100 сенаторів, у нижній палаті 435 конгресменів, у Польщі відповідно – 100 і 460, а в Японії – 252 і 480, в Індії – 250 і 552. Верхня палата може в п'ять разів (Польща), а то і в десять разів (Німеччина) бути менше нижньої.

Строки повноважень верхніх палат різні. Вони можуть бути встановлені конституціями як строк переобрання всієї палати (в цьому випадку як правило 4 роки, як і для нижньої палати, наприклад, Польщі чи Румунії) або як строк повноважень сенаторів (у цьому випадку проходить ротация – часткове оновлення палати через декілька років).

Вважається, що ротація складу верхньої палати виконується з метою: по-перше, вона забезпечує стабільність цього органу (його склад змінюється частково); по-друге, ротація забезпечує спадковість сенату та неперервність у вирішенні проблем, по-третє, потрапляння до палати нових членів дозволяє сенату враховувати поточні змінну суспільстві. Але більшість країн світу принцип ротації не використовують і надають перевагу повному переобранню складу верхньої палата, або іншим способам її оновлення.

У більшості країн сенатори можуть обиратись неодноразово. У США багато сенаторів постійно переобираються, деякі з них займають посади десятки років. На сьогодні обмеження за строками при перевиборах існують у Мексиці, на Філіппінах, у Росії.

При формуванні верхніх палат у різних країнах світу використовують п'ять способів: прямі вибори, двоступеневі, опосередковані вибори, призначення, делегування.

Ротація у верхній палаті має певний позитив, оскільки забезпечує постійну безперечність в його діяльності, а з іншої сторони веде до виборів через два-три роки.

Таким чином, можемо зазначити, що головним при формуванні верхньої палати у більшості країн є той або інший спосіб виборів, заснований на врахуванні місцевих інтересів. Разом із тим при певних умовах може бути забезпечено представництво у верхній палаті і середньої ланки адміністративно-територіальних одиниць унітарних держав.

Для верхніх палат у федеративних державах традиційно є представництво суб'єктів федерації, а в останній час – федеративних територій.

УДК 321.01

Громадська Н. А.,
канд. політ. наук, доцент,
ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв, Україна

СТРУКТУРА І ЗМІСТ КРАТОЛОГІЇ ЯК СИСТЕМИ НАУК ПРО ВЛАДУ

Одним з універсальних феноменів сучасного життя є влада. Вона проявляє себе в політичній, економічній, духовній, культурній, військовій та інших сферах. Визначальне значення має принцип поділу влади на законодавчу, виконавчу та судову. Нерідко йде мова про так звану «четверту владу» – засоби масової інформації. Також можна

розглядати й інші види влади, наприклад, владу ринку, владу грошей, владу над владою. І нарешті, з владою людина стикається постійно: на роботі, в органах влади, на навчанні, в сім'ї і т. д.

У сучасній політичній науці, як і в різні історичні періоди, велика увага приділяється дослідженню різноманітних аспектів влади. Вченими минулого і сучасності створені численні концепції влади, в яких різноманітно визначено її сутність, джерела, суб'єкти та ін.

Феномен влади вивчається кратологією, яка спираючись на теоретичні основи інших гуманітарних наук (політології, історії, філософії, психології тощо), на підставі комплексного підходу досліджує владу як цілісне явище.

Кратологія являє собою цілий комплекс наук, який охоплює багато галузей знань про владу. В цілому, кратологію можна визначити як науку про проблеми влади і владних відносин, її закономірності виникнення, розвитку і функціонування в суспільстві.

У своєму розвитку кратологія намагається виявити зміст, сенс та внутрішню логіку влади, розкрити особливості її взаємодії з іншими суспільними процесами, відшукати можливості раціонального використання її потенціалу в інтересах держави і суспільства.

Дослідник В. Халіпов пропонує розглядати такі рівні кратології, що створюють певну структуру цієї науки:

Метакратологія – теоретична частина науки про владу гранично широкого масштабу, що описує структуру, компоненти, методи, властивості, взаємозв'язки складових кратології.

Макрократологія – галузь науки про владу, яка вивчає владу як цілісне явище в єдності її складових: основних елементів владно-політичної системи (держави, владні органи і структури, політичні партії, громадські організації тощо). Ця галузь має справу з характеристикою реальних проявів влади як на найвищому рівні в конкретній державі, так і на міжнародному, а також з відповідним категоріальним апаратом, який відображає різноманітні прояви і аспекти власне макровлади.

Мікрократологія – галузь науки про владу, що має справу зі сферою мікровлади, осмисленням та дослідженням її характерних рис і проявів, її ефективності та можливостей на найнижчих ланках, у малих обсягах, з суб'єктами та об'єктами початкових рівнів, на обмежених просторах.

Мікро- і макрократологія можуть розглядатися як певні аналоги макро- та мікроекономіки.

Мезократологія – галузь науки про владу, що досліджує владу на середньому рівні, дозволяє виявити цілісну картину розподілу і

використання влади на її різних вертикалях. Ця галузь заповнює відомі односторонності в характеристиках макро- і мікрорівнів влади, а також сполучає їх.

Протократологія – галузь науки про владу, що вивчає владу на стадії зародження (протовлада, передвлада). Ця галузь заповнює прогалину в питаннях, яким не достатньо приділяється уваги в сучасній науці: з чого саме починалася влада і владні відносини, що є досить важливим для реальної конкретної влади.

Полікратологія – галузь науки про владу, що досліджує прояви влади в умовах, коли вона розосереджена в багатьох руках, що тягне за собою відповідну нестійкість загальної соціальної ситуації і певного режиму. Таке багатовладдя починається з дуумвіратів, тріумвіратів і може вінчатися нестійким балансом при декількох володарях.

Кратологія може розглядатися як цілісна система знань, що включає в себе загальну, теоретичну, практичну та порівняльну кратологію, а також спеціальні та комплексні її сфери. Існування доволі таки значної кількості галузей та сфер знань (більше 70) дозволяє в такій складній, багатогранній і важливій науці про владу ставити і вирішувати питання масштабно та комплексно.

Окрему увагу потрібно приділяти комплексним сферам кратології, завдяки яким відкриваються великі можливості для поглибленого дослідження різноманітних проявів влади і владних відносин. Широке коло наукових знань дозволяє виділити такі галузі знань про владу: гуманітарно-пізнавальні (філософія влади, історія влади, соціологія влади, абетка влади, економіка влади, екологія влади, культурологія влади, граматики влади, логіка влади, педагогіка влади, психологія влади, етика влади, естетика влади, аксіологія влади, акмеологія влади, імеджелогія влади, морфологія влади); природно-наукові (фізика влади, географія влади, геополітика влади, археологія влади, топографія влади); біомедикосоціальні (антропологія влади, анатомія влади, фізіологія влади, здоров'я та влада); інформаційно-математичні (арифметика влади, алгебра влади, геометрія влади, інформатика влади); техніко-технологічні (техніка, процедури і технології влади). Необхідно також зважати, що постійно з'являються нові можливості для виділення нових галузей знань про владу і безпосередньо владну діяльність.

Тому слід враховувати, що кратологія – це не тільки наука сама по собі, а й ціла система наук, які тісно і органічно пов'язані між собою та вивчають усі види і прояви влади, досліджують її на всіх рівнях і стадіях розвитку, у різноманітних аспектах її взаємодії з іншими суспільними явищами.

У цілому, наука про владу включає в себе комплекс практичних знань про владу і владні відносини, основне призначення яких полягає у реалізації на практиці величезної сили і могутності влади, її великих можливостей, ресурсів та потенціалу. І всі члени суспільства – володарі і громадяни – повинні усвідомлювати національні потреби і інтереси, розуміти проблеми влади та перспективні завдання, бути активними, компетентними, цивілізованими та відповідальними. Система влади починається з людини і закінчується людиною. Але не люди мають існувати заради влади, а влада покликана діяти заради людей та їх благополуччя, на користь і процвітання всього суспільства.

УДК 327.8

Чупрін Р. В.,
канд. політ. наук, доцент,
ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв, Україна

ДЕМОКРАТИЧНІ ІДЕАЛИ ТА ГЕОПОЛІТИЧНА РЕАЛЬНІСТЬ

У 2019 р. виповнюється рівно 100 років з того моменту, як світ побачило перше видання одного з найбільш важливих геополітичних текстів усіх часів – книга Г. Маккіндера «Демократичні ідеали та реальність». Не зважаючи на те, що значна частина категоріального апарату, яким геополітика послуговувалася протягом наступних ста років, була введена у обіг саме в цьому тексті, ознайомлення з ним вітчизняного читача відбувалося переважно через суттєво скорочені, а подекуди і неточні, перекази його змісту. В річницю появи цієї фундаментальної праці хотілося б вже вкотре привернути до неї увагу та вказати на актуальність поставлених автором проблем для сьогочасного світового політичного процесу.

Перш за все, для повного розуміння задуму автора «Демократичних ідеалів та реальності» слід тримати в пам'яті той факт, що це книга не тільки і не стільки про географію та геополітику, скільки про демократію і свободу. Не зважаючи, на той факт, що в самій назві роботи відсутня прив'язка до географічних об'єктів, у свідомості міцно викорінилася її асоціація виключно з концепцію «хартленду» та знаменитою формулою світового панування.

Саме через таке сприйняття сформувалося дещо скептичне та навіть поблажливе ставлення до концепції Г. Маккіндера, якому вже традиційно закидають короткозорість геополітичних передбачень через

спростування його тез, висловлених у «Демократичних ідеалах та реальності», подіями, що в підсумку вилилися у Другу світову війну.

Все це в загальній сукупності не дозволяє і досі в повній мірі оцінити спадок британського геополітика. Його тези сприймаються надто буквально, оскільки він, будучи практиком, одразу застосував розроблені ним моделі (окремі з яких і описані досить скупими тезами) для аналізу поточної політичної ситуації. Тому помилкою є лише зосередження на відповідях, які дає Г. Маккіндер у своїй книзі. Куди важливішими є методологія його дослідження і питання, які він формулює перед собою та читачем. Три з них мають особливе значення для сучасності, і можуть бути використані для постановки глобальних завдань перед геополітичною теорією та практикою.

Перше питання, яке цілком актуальне для сьогодення, і впливає з творчості британського класика: чи може демократична держава успішно опиратися у конфлікті з недемократичною, не поступаючись при цьому принаймні частиною демократичних принципів свого існування? Г. Маккіндер з властивою йому відвертістю ставить читача перед фактом: Перша світова війна була виграна не тому, що переможці були прихильниками демократичних цінностей, а тому, що вони доклали максимальних, надзвичайних зусиль та... припустилися меншій кількості помилок. Демократична країна не може перемогти лише тому, що вона демократична. І залишається під великим питанням, чи залишиться вона демократичною у випадку перемоги.

Друге питання: як відбувається процес зміни геополітичних епох, та якими є системоутворюючі характеристики сучасної нам «постколумбової епохи»? Сам Г. Маккіндер лише коротко описує риси нової епохи, можливо, ще і сам не до кінця усвідомлюючи одну важливу думку: процес зміни епох не є одномоментним. З цього цілком логічно випливає, що різні країни перебувають ще й досі у різних геополітичних епохах, в яких по-різному сприймається одна з ключових геополітичних категорій – простір. З різниці у такому сприйнятті витікає і різне розуміння контролю над простором, а отже набору глобальних геополітичних цілей учасників світового політичного процесу.

Третє питання: яким чином має відбуватися переформатування міжнародної системи підтримки глобального миру у випадку зміни геополітичного балансу сил? Г. Маккіндер нагадує, що світ став закритою системою, в якій практично нічого неможливо змінити без того, щоб похитнути глобальний баланс сил. З цієї точки зору абсолютно абсурдно видається сучасна глобальна система підтримання миру, побудована навколо консервативних інституції Організації

Об'єднаних Націй. Творці ООН створили в підсумку структуру, яка виявилася адаптованою до реалій «холодної війни», але не зазнала суттєвих реформ після колапсу соціалістичного блоку.

Виходячи зі сказаного вище, можна сформулювати три «маккіндерівські завдання» для геополітичної науки: визначити геополітичні умови консолідації та самого існування демократії; встановити вплив на сучасний геополітичний процес та лінії геополітичних конфліктів чинника зміни геополітичних епох в контексті зміни розуміння сутності контролю над простором; розробити гнучкі механізми адаптації глобальної системи підтримки миру до змін у балансі сил.

Не слід забувати і того, що в контексті відповідей на ці глобальні фундаментальні запитання, можна виробити і конкретні практичні рішення для української геостратегії, пам'ятаючи, що Г. Маккіндер як ніхто інший з класиків світової геополітики на власному досвіді розумів значення українських територій для глобальних геополітичних процесів.

УДК 001.5:321

Курілло В. Є.,

канд. іст. наук, доцент,

ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв, Україна

ФОРМУВАННЯ МЕТОДОЛОГІЧНОГО ПІДХОДУ ДО РОЗРОБКИ ТЕОРІЇ ПОЛІТИЧНОЇ СИСТЕМИ В РАННІХ РОБОТАХ Д. ІСТОНА (кінець 1940-х – 1953 рр.)

До середини ХХ століття склалася суспільна потреба, свого роду соціальний запит на нове уявлення про політичну сферу суспільства. Можливість наукового вирішення цього завдання створили положення загальної теорії систем Людвіга фон Берталанфі, теорія соціальних систем американського соціолога Толкотта Парсонса та застосування біхевіорального підходу до аналізу політики. Першим політологом, який описав політичне життя з системних позицій і запропонував системну модель механізму владарювання, був американсько-канадський вчений Девід Істон (1917–2014). Він відомий як один з піонерів біхевіоризму в політології, спробами створення узагальненої теорії політики, але найбільшою мірою – застосуванням теорії систем до політичної науки. У роботах Істона обґрунтовується існування теорії політичної системи, розробляється її концепція і структура,

основні поняття і способи практичного використання теоретичних положень.

На підставі опублікованих робіт Д. Істона можна умовно виділити три етапи розвитку його концепції. На першому етапі з кінця 1940-х р. до приблизно 1953 р. у нього формується загальне бачення політичної теорії і виробляється методологічний підхід до розробки власної парадигми політичної системи. В результаті Істон публікує дослідження «Політична система» (1953). Другий етап, відзначений наполегливими зусиллями створити в руслі попередніх ідей узагальнену теорію системного аналізу і політичного життя, завершується виходом двох основних теоретичних робіт – «Концептуальна структура для політичного аналізу» (1965) та «Системний аналіз політичного життя» (1965). На третьому етапі, який триває приблизно до кінця 1960-х р., Істон здійснює серйозну переоцінку деяких концептуальних позицій другого етапу, очолює «постбіхевіористську революцію» і в деяких питаннях повертається до ідей першого етапу, які залишилися нерозвиненими через концентрацію уваги на загальнотеоретичних проблемах. До цього часу він стає президентом Американської асоціації політичних наук і викладає свої новопридбані погляди в президентському зверненні «Нова революція в політології» до ААН в 1969 р.

У зв'язку з цим певний науковий інтерес має аналіз генезису теорії політичної системи Істона на першому етапі її розробки. Розвиток його методологічного підходу можна простежити розглядаючи «Політичну систему» в сукупності з основними статтями, опублікованими до 1953 р. В есе, присвяченому поглядам У. Бейджехота (1949) і Г. Ласуелла (1950), Істон критично оцінюючи методологію цих та інших соціологів, в дуже похмурих тонах пише про кризу суспільства через серйозні протиріччя теорії і практики лібералізму, щирим поборником якого він є, про сумнів громадськості в здатності науки пропонувати корисні рішення. Основною причиною інтелектуальної кризи Істон вважає різноманітні прояви заперечення важливості політичної теорії та можливості її створення, засилля методології «історизму», під яким він розуміє вивчення старих теорій і їх зв'язку з історичним середовищем, зведення наукових досліджень до накопичення фактів та їх класифікації. Лейтмотивом ранніх статей Істона є думка про необхідність політичної теорії та право політичної науки бути самостійною теоретичною областю, а не підмогою інших соціальних наук.

У двох наступних статтях – «Занепад сучасної політичної теорії» (1951) і «Проблеми методу в американській політичній науці» (1952) – Істон починає розробляти власну методологічну позицію. У цьому

плані значну увагу він приділяє аналізу політичної «теорії цінностей» і «теорії причинно-наслідкових зв'язків» як невід'ємних частин єдиної концептуальної структури загальної теорії політики. Дані теорії, на думку Істона, принесуть користь як політичній практиці, так і політичним дослідженням. Зокрема, теорія цінностей дасть змогу подолати фактологічний ухил «історизму» і дозволить політологу давати рекомендації в практичних питаннях: оцінити ситуацію в суспільстві, сформулювати цілі та запропонувати громадськості засоби їх реалізації. А в теоретичному плані вона допоможе дослідникам визначити основні проблеми суспільства, до яких слід звернутися політичній науці.

У «Політичній системі» (1953) підхід Істона до теорії цінностей дещо відрізняється від попереднього: він отримує набагато менше уваги, ніж причинно-наслідкова теорія і розвивається головним чином в плані впливу моральної системи поглядів політолога на його спостереження та доктрини. У цій роботі чітко простежується пріоритет чистого дослідження над прикладною наукою. Основні зусилля політичної науки, згідно Істону, повинні бути спрямовані на отримання достовірних знань, а проблеми їх застосування або реформи грають другорядну роль. Рішення практичних проблем суспільства має бути відкладено до тих пір, поки теорія причинно-наслідкових зв'язків не буде успішно розроблена в її самій загальній формі. Але необхідність побудови загальної теорії політики, якої він згодом приділить багато уваги, отримує поки лише деякі позначення. В першу чергу в «Політичній системі» Істон прагне розкрити природу наукової теорії і показати, що вивчення політики є самостійною фундаментальною теоретичною наукою. І хоча він визнає в «Політичній системі», що «питання, орієнтовані на реформу, є найважливішим стимулом чисто наукових досліджень», Істон переходить до думки, що моделі дослідження повинні визначатися не практичними інтересами або етичними критеріями, а критеріями, властивими самій теоретичній діяльності.

Слід зауважити, що в подальшому Істон частково змінив позиції раннього періоду. Він відійшов від песимістичної оцінки стану суспільства і політичної науки, визнав допустимість емпірично орієнтованої теорії і біхевіоризму, послабив акцент на теорію цінностей. Центральне місце в його теорії політичної системи займає поняття «взаємодія», за допомогою якої владні структури авторитарно (примусово) розподіляють в суспільстві цінності і блага.

Соловійова А. С.

*канд. політ. наук, старший викладач,
ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв, Україна,*

Тисячний В. А.

*магістр політології,
журналіст Інтернет-видання «Obozrevatel», м. Київ, Україна*

**МАНПУЛЮВАННЯ ГРОМАДСЬКОЮ ДУМКОЮ
ПІД ЧАС ПОЛІТИЧНОЇ КАМПАНІЇ:
НА ПРИКЛАДІ СОЦІОЛОГІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ
НАПЕРЕДОДНІ ВИБОРІВ ПРЕЗИДЕНТА УКРАЇНИ 2019 року**

За останні роки в незалежній Україні достатньо часто використовуються різні політичні технології, які ставлять за мету справити прихований вплив на вибір особи. При чому мова йде не тільки про події загальнонаціонального масштабу, але й регіональні. Пік використання маніпулятивних технологій очевидно припадає на час проведення передвиборчих кампаній. У даній роботі вивчається саме період перед початком президентської кампанії 2019 р. За предмет дослідження автори взяли соціологічні дослідження рейтингів кандидатів в президенти одразу декількох соціологічних кампаній («Демократичні ініціативи» імені Ілька Кучеріва, Центру «Соціальний моніторинг» разом з Українським інститутом соціальних досліджень ім. О. Яременко, Київським міжнародним інститутом соціології та Соціологічною групою «Рейтинг») та проаналізували подання цих результатів ЗМІ.

Наявний нині інструментарій різного роду маніпуляцій дає змогу використовувати увесь спектр технологій засобів масової комунікації, впливаючи на окремі соціальні групи, або на все суспільство загалом. Інструментами маніпуляторів стають ЗМІ, наочна реклама, інтернет-реклама, соціальні мережі та широкий спектр внутрішньо орієнтованих суспільних засобів поширення інформації (чутки, соціальні ілюзії, масові стереотипи, міфи та кліше).

Одним із яскравих прикладів використання подібних технологій є передвиборча кампанія 2019 р. Мова йде про оцінку електоральних настроїв українців. Майже кожен два тижні різні соціологічні компанії презентують власні рейтинги кандидатів на посаду президента. Важко оцінити їхню достовірність, але кожен з них по-своєму оцінює перспективи основних політичних гравців.

Маніпулятивна технологія «штучного нарощення» рейтингу покликана впевнити потенційних виборців, що кандидат має реальні шанси пройти до другого туру. Бо психологічно виборці мають жагу підтримувати того кандидата, який має перспективи на перемогу (голосування за переможця). Ця технологія є простою, але дієвою, бо допомагає збільшити підтримку кандидата населенням, фактично просуваючи його до числа лідерів виборчих перегонів.

На сьогодні подібні технології стають атрибутом майже кожної політичної кампанії різних рівнів. Аналіз етичності та ефективності використання таких засобів викликає певні дискусії не тільки в громадському середовищі, але й на рівні політичних консультантів та технологів.

З одного боку, така технологія змінює позицію кандидата, з високою ймовірністю підвищуючи рівень його електоральної підтримки. Коли виборець бачить конкретного кандидата, що впевнено займає основні позиції в рейтингах, він отримує додаткове підтвердження його популярності та більшу мотивацію голосувати за нього. В цьому випадку спрацьовує психологічний механізм, який підказує виборцеві обирати з-поміж кандидатів, які мають потенційні шанси на перемогу, і не витрачати свій голос на кандидатів, які гарантовано такого шансу не мають.

З іншого боку, така технологія може бути неефективною та не виправдати очікувань з боку команди кандидату. По-перше, використання цієї техніки має сенс тільки за умови, що кандидат дійсно має електоральний потенціал та його потенційних виборців потрібно лише стимулювати до голосування за нього. По-друге, електорат може не повірити даним рейтингів і тоді матиме місце зворотній ефект в результаті того, що виборці зрозуміють, що їх хочуть ввести в оману.

Таким чином, враховуючи вказані переваги та ризики, використання результатів соціологічних досліджень як політичної технології загалом є дуже популярною та відносно ефективною за певних обставин. Але, варто розуміти, що, як і будь-яка політична технологія, вона не гарантує бажаного ефекту, а може тільки бути одним з допоміжних факторів у більш масштабній стратегічній політичній кампанії.

Лушагіна Т. В.,
*канд. політ. наук, старший викладач,
ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв, Україна*

МІСЦЕ БРЕНДИНГУ В СТРАТЕГІЇ РОЗВИТКУ ОБ'ЄДНАНИХ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД В УКРАЇНІ

Трансформаційні процеси в сучасній Україні спричинили низку нових викликів для адміністративно-територіальних одиниць базового рівня. Процес децентралізації створив нові умови для розвитку територіальних громад. Зокрема, необхідним стає комплексне перспективне бачення розвитку територіальної громади та створення її стратегії розвитку та планування. Таке планування має передбачати залучення нових інвестицій, створення додаткових робочих місць, забезпечення надання на високому рівні адміністративних послуг тощо. Одним із варіантів виконання окреслених завдань є брендування – створення єдиного образу об'єднаної територіальної громади як у практичному, так і в емоційному значенні. Брендування є відповіддю на вимоги сучасних світових тенденцій як в глобальному вимірі, так і локальному, коли необхідність ідентифікації територій різного розміру (від окремого господарства до всього регіону країни) стає все більш необхідною. Створення міцного бренду території вимагає багатьох атрибутів, знань не тільки в сфері політико-економічних питань, але й в історії територій об'єднаних територіальних громад, особливостях містобудування, екології регіону тощо.

Брендування для об'єднаних територіальних громад означає створення єдиної своєї ідентичності. Бренд має відігравати дві важливі функції: внутрішню – сприяти відчуттю довіри, єдності, солідарності, поваги, взаєморозуміння серед більшості мешканців об'єднаної територіальної громади; зовнішню – впізнаваність громади, залучення зовнішніх інвестицій чи то створення нових бізнес-проектів. У даному контексті доречно визначити два напрямки можливого брендування для об'єднаних територіальних громад:

1. сама громада як бренд, що може бути реалізованим в туристично-рекреаційній сфері;
2. продукція чи послуги, що виробляються на території об'єднаної територіальної громади.

При створенні бренду об'єднаної територіальної громади необхідним є залучення як експертів в сфері брендування, так і звичайних громадян, що має на меті об'єднання громадян не тільки в спільній території, а й у спільних інтересах та баченні розвитку своєї територіальної громади. Основне завдання бренду об'єднаної територіальної громади не

визначається економічними вигодами, а бренд має створити позитивну репутацію щодо територіальної громади, що в свою чергу буде повідомляти про економічні вигоди. Для цього слід враховувати географічне положення та унікальність території громади, особливості природно-ресурсного потенціалу, соціокультурні та етнічні характеристики громади, наявну символіку території та особливості політичного й історичного розвитку громади. Успішність створення бренду територіальної громади може бути реалізована шляхом п'яти основних кроків:

1. чітко визначені цілі та місія територіальної громади, що має починатися з розвитку спільного бачення бренду об'єднаної територіальної громади;

2. аналізування чи наявності поточного бренду громади – необхідно зрозуміти наскільки працює існуючий бренд (якщо він є) та в якій мірі може забезпечити узгодження з ідентичністю території, наскільки може створити репутацію на основі узгодженого, переконливого, унікального і повсюдного почуття приналежності до територіальної громади;

3. створення нової сутності бренду – сутність бренду громади повинна включати формулювання концепції досвіду, тобто бачення про характеристики території, щодо можливих очікувань відвідувачів;

4. реалізація бренду – реальна розробка і впровадження продукту бренду;

5. моніторинг бренду – оцінка ефективності нового бренду території, що включає впізнаваність бренду та поінформованість про бренд.

Отже, основним завданням для територіальної громади в процесі створення бренду є доведення своєї унікальності та конкурентоспроможності в середині країни та навіть за її межами. Виконати це завдання органи місцевого самоврядування без залучення громади аж ніяк не зможуть, оскільки в розвитку об'єднаної територіальної громади мають бути зацікавлені всі члени громади.

УДК: 324(477)

Орленко М. В.,

*канд. політ. наук, старший викладач,
ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв, Україна*

ЕЛЕКТОРАЛЬНІ НАСТРОЇ МОЛОДІ В СУЧАСНІЙ УКРАЇНІ

Сучасна українська молодь це частина покоління з власним баченням й креативними поглядами – це так зване покоління Y або міленіалами. Це молодь, яка сконцентрована на власному само-

розвитку, цікавиться різними новітніми технологіями, створює інноваційні стартапи, займається підприємницькою діяльністю та багато часу проводить в мережі Інтернет. До того ж, значний відсоток молодих активних громадян разом з європейськими молодіжними організаціями проводять різноманітні тренінги, реалізують різного роду проекти, обговорюють актуальні питання становлення та розвитку європейської політики та міжнародних відносин.

За даними реєстру виборців України, на сьогодні, мають право голосувати в державі – 35 мільйонів українців (34 мільйони без окупованого півострова), з них понад 10.7 мільйонів людей віком від 18 до 35 років, не враховуючи населення Автономної Республіки Крим та Севастополя. Тобто, на даний період, молоде покоління складає понад третину виборців України. Однак, останнім часом, значний відсоток молодого покоління України є не зацікавленим політикою та ходом виборчого процесу. Пасивність молоді пояснюється не лише необізнаністю молодого покоління в соціально-політичних, виборчих процесах, а й зневірою в силу свого власного електорального голосу. Таке твердження підсилюють і результати екзит-полів проведених Фондом «Демократичні ініціативи імені Ілька Кучеріва», Київським міжнародним інститутом соціології та Центром Разумкова (в 2004, 2014, 2019 р.).

Так, згідно даних опитування Фонду «Демократичні ініціативи імені Ілька Кучеріва» щодо визначення рейтингів кандидатів у Президенти України, мотивації вибору, очікування громадян, отриманих в березні 2019 р., доцільно зазначити наступне – 85 % українських громадян хотіли брати участь у виборах Президента України. За віком найменша готовність брати участь у виборах виявилася серед молоді до 30 років, а найбільша готовність – серед громадян, старших за 60 р. (відповідно, 68% і 22%).

Для порівняння електоральних настроїв українського населення варто зазначити показники в період проведення чергових виборів у 2004 та 2014 рр. Отже результати національного екзит-полу з виборів 2014 р., проведеного Фондом «Демократичні ініціативи імені Ілька Кучеріва», Київським міжнародним інститутом соціології та Центром Разумкова свідчать, що громадяни віком від 18 до 29 років склали лише 44%. Це трохи більший відсоток молодого електорату, порівнюючи з показниками 2019 р. У свою чергу, на чергових виборах 2004 р. зафіксовано високу явку молоді – 71 % (це найбільший відсоток у порівнянні з показниками в 2014 та 2019 рр.). Дані цифри свідчать про те, що молодь зневірилась та виявляється не досить активною в соціально-політичному житті країни.

Таким чином, варто зробити висновок, що значна кількість молодого покоління не прагне брати участь у соціально-політичному та виборчому процесах у нашій країні. Це можна пояснити різними обставинами, однією з яких є невпевненість у силу свого голосу та своїх дій та їх впливу на розвиток країни. У ході висвітлення динаміки електоральних настроїв населення в 2004, 2014, 2019 р., то доцільно зауважити, що відсоток явки молоді на вибори з кожним роком зменшується.

УДК 002:330; 339.166.5(075.8)

Букорос Т. О.,
канд. політ. наук, доцент, професор,
Університет менеджменту освіти, м. Київ, Україна

РОЛЬ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИХ РЕСУРСІВ ОРГАНІЗАЦІЇ В ТЕОРІЇ ТА ПРАКТИЦІ

Інтерес до тематики інтелектуальних ресурсів та розвиток наукових теоретичних підходів з даної проблематики пов'язаний з переходом суспільств на новий етап розвитку.

Нова модель економіки – «економіка знань», – суттєво впливає на формування сучасної системи теоретичного та практичного управління.

Виробництво та споживання знань мають свою економіку відмінну від матеріальної сфери та сфери виробництва послуг.

Розвиток «економіки знань» стимулює вмотивованість до навчання та підвищення кваліфікації.

Знання, енергія, організація – первинні фактори економіки як способу господарювання, вони є глобальними ресурсами, якими невід'ємно володіють люди. Всі інші ресурси є втіленням енергії та знань у різних формах – організаційні, символічні.

У сучасних умовах стану невизначеності практично у всіх сферах суспільного життя спостерігається потреба у інноваційних рішеннях, у швидкості реакцій на зміни.

Економіка знань має ряд закономірностей, що є якісними її особливостями.

Розглянемо зв'язок декількох закономірностей-особливостей економіки знань, які, на нашу думку, нерозривно пов'язані між собою та впливають одна на одну.

Особливостями економіки знань є наступні змісти та закономірності.

– Темпи та масштаби науково-технічного прогресу є такими, що зміни у матеріальній базі та якості трудових ресурсів не встигають за ростом науково-технічного прогресу.

– Зростання транзакційних витрат (Коуз Р.). Це витрати, що не пов'язані з виробництвом.

– Значне зростання ролі менеджменту сфері інтелектуальних ресурсів. Управлінські знання, інтелектуальні ресурси менеджменту відіграють значну роль поряд із професійними знаннями;

– В умовах постійного оновлення знань, жорсткої конкуренції, люди стикаються з необхідністю постійної освіти (навчання упродовж життя).

Інформаційна (комунікативна) революція прискорила та поглибила вищезгадані тенденції та особливості.

Початок ХХІ ст. демонструє тенденції подальших кардинальних змін економічного життя суспільства. Сьогодні підприємства, організації маю стати більш гнучкими до змін, балансувати з оточуючим середовищем та поєднувати відомі класичні управлінські теорії та технології з новими концепціями управління організаціями в умовах конкуренції ринкового середовища.

Спостереження за управлінськими інноваціями компаній світового ринку дають можливість стверджувати, що одним з основних векторів управління є пошуки шляхів підвищення продуктивності праці людських ресурсів, активізації їх інтелектуального потенціалу.

Ефективне управління інтелектуальним ресурсами, на думку вчених, практиків менеджменту полягає у стимулюванні новаторства, що потребує концентрації капіталу та інтелектуального потенціалу, а також стимулювання конкурентного середовища у напрямку інноваційної діяльності.

У сучасних умовах визначальна роль належить інноваціям та технологіям у пошуку конкурентних переваг не тільки компаній, регіонів та країн, а й окремих працівників зокрема.

Сучасна система менеджменту – це мистецтво прийняття неординарних рішень, перевага інтуїтивних методів, суттєва роль методик прогнозування та передбачення. Успіх будь-якої організації залежить саме від того, наскільки цим критеріям відповідають її працівники.

Конкуренція за залучення кваліфікованих і талановитих працівників не тільки не припиняється, але й зростає. Компанії, що працюють на перспективу, використовують інноваційні підходи для залучення найбільш кваліфікованих і талановитих співробітників, щоб отримати конкурентну перевагу і міцну основу для стабільного зростання.

Одночасно з визначенням та впровадженням ініціатив, спрямованих на скорочення витрат на персонал, компаніям необхідно технології залучення, утримання і розвитку найцінніших працівників.

Як ми можемо констатувати, економічна наука приділяє важливу роль поняттю інтелектуальних ресурсів організації, але часто виводила цю категорію за межі економічного аналізу. У змісті ряду теорій міститься розуміння вчених місця та ролі інтелектуального капіталу або синонімічних йому понять у економічних процесах.

У «Теорії людського капіталу» (Беккер Г., Шульц Т.) людський капітал розглядається як можливість отримувати прибуток завдяки сукупності людських здібностей. Формується такий капітал через цілеспрямовані інвестиції у розвиток уроджених якостей людини. Чим більший внесок – тим більша віддача, це проявляється на рівні індивідуальному та суспільному. Тому інвестиції в освіту у всьому світі розглядаються як найбільш вигідна форма вкладення капіталу.

Ф. Б'янчіні, Р. Флоріда вводять категорію «креативний клас» – специфічна форма робочої сили, додана вартість якої базується на понятті «людський капітал» та характеризується специфічними формами зайнятості, принципами оплати праці та переліком побутових потреб. У своїй праці «Підйом креативного класу» (Р. Флоріда, 2002) він популяризує поняття «креативний клас», наголошуючи, що творчі люди є ключовим чинником економічного зростання міста. Під терміном «креативний клас» Флоріда розуміє людей, які отримують дохід, займаючись творчістю: вчені, інженери, художники, музиканти та дизайнери. Щоб привабити креативний клас, місто повинно стимулювати три фактори «Т»: технології, талант та толерантність. Хоча ці ідеї стосуються неоліберальної західної культури, але варті уваги у ціннісному, людино центричному аспекті.

«Нові теорії зростання», зокрема Ромер П. розробляв модель індустрії, що створює знання, забезпечує економічне зростання, створюючи нові ідеї.

Накопичення людського капіталу розглядається як особлива індустрія освіти, яка і забезпечує технологічний прогрес. Хоча витрати на освіту зростають, зростає запас людського капіталу. У першу чергу ці закономірності мають стосуватися високотехнологічних виробництв. Індустрія освіти використовує людський капітал як інвестиції.

Витрати тут складаються з витрат на заробітну плату викладачам, формування матеріально-технічної бази освіти.

Прихильники теорії зростання усвідомлюють, що використання знань достатньо витратне, і ці витрати не можуть бути нескінченими.

Для фірми – це перетворення знань на продукт, технологію, кваліфікацію, нову якість організації. Витрати фірми достатньо

обмежені в цьому плані як фінансовими ресурсами так і співвідношенням між витратами та результатами. З цієї причини частина витрат з експлуатації знань, а також з їх виробництва належить до категорії суспільних витрат та має фінансуватися з бюджету та цільових джерел.

«Еволюційна теорія економіки» (Нельсон Р., Вінтер С.), що базується на ідеях Шумпетера Й., розкриває потенціал освіти як механізму еволюції. Прогресуючі знання та відкриття за концепцією еволюційної теорії є основою економічної діяльності.

Виникнення концепцій інтелектуального капіталу, менеджменту знань доповнило ряд теорій економічної науки. Зокрема, рядом постулатів було доповнено концепцію теорії фірми. Фірма представляє собою інститут, який інтегрує знання.

Формування концепції управління інтелектуальними ресурсами відбувалося на основі трьох популярних наукових підходів: менеджменту знань; організації, яка навчається; інтелектуального капіталу. Ці теорії взаємно доповнюють одна одну. Створення єдиної наукової платформи щодо управління інтелектуальними ресурсами організації продовжується і сьогодні у напрямках визначення місця і ролі інтелектуальних ресурсів в системі ресурсів організації, аналізу інтелектуальної взаємодії організації з оточуючим середовищем, вивчення зовнішніх та внутрішніх факторів щодо формування та використання інтелектуальних ресурсів, формування та удосконалення принципів та методів управління інтелектуальними ресурсами організації.

УДК 321.01

Шкірчак С. І.,

викладач,

ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв, Україна

НЕОІМПЕРІАЛІЗМ У СУЧАСНІЙ АНГЛО-АМЕРИКАНСЬКІЙ СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНІЙ ДУМЦІ

На межі XX і XXI століть світові та регіональні лідери на кшталт США, Росії, Китаю почали провадити політику, яку все частіше дослідники називали не інакше як неоімперіалізм. Точилися жваві дискусії щодо ідеологічної (етичної, міжнародно-правової) вірності такої політики. Наразі, неоімперіалізм, хоч і публічно засуджується, сприймається як доконаний факт.

В англо-американській суспільно-політичній думці сформувалося як мінімум три позиції щодо американського неоімперіалізму, які умовно можна охарактеризувати наступним чином: 1) позитивна характеристика, оскільки неоімперіалізм необхідна умова боротьби за сучасне світове лідерство Америки; 2) стримано-реалістична позиція, адже тільки імперії є реальними акторами на світовій політичній арені; 3) критика американського неоімперіалізму, адже у майбутньому така політика може призвести до глобальної війни.

Прихильником першої позиції, як приклад, може бути Роберт Каплан, який у своїй роботі «Десять правил боротьби за світове лідерство» по суті обґрунтовував засади американського імперіалізму. США сприймаються ним виключно як імперія нового типу, яка повинна ефективно конкурувати з іншими та «захоплювати» нові колонії та вправно ними управляти. Так, одне з правил, яке пропонує Р. Каплан «Говорити, як вікторіанці, думати як язичники», тлумачиться ним наступним чином: Політики епохи могутності Британської імперії заявляли, що їхня мета – просвітництво світу і прогрес відсталих країн і регіонів. Римляни, з іншого боку, в першу чергу хотіли гарантувати свою безпеку на околицях імперії. США повинні використовувати британську риторіку, щоб отримати світову підтримку, але повинні думати, як римляни, ставлячи понад всього інтереси і безпеку своєї країни.

Представником другої позиції є Нілл Фергюсон, який зазначає, що починаючи з XIX століття, і до цього дня імперії, як би їх не називали – імперіями чи іншими словами – дійсно були найбільш важливими гравцями в світі великих і малих держав. Саме вони часто винні в розв'язанні масштабних конфліктів. Так було в XX столітті, так і буде тривати далі.

Під словом «імперія» Н. Фергюсон має на увазі великі країни, які мають імперську історію. Росія – безумовно, одна з таких країн, як і Китай, Іран і т.д. Незважаючи на те, що американці не люблять зізнаватися в цьому, США теж відносяться до числа імперій. На його думку, неправильно є ідея про те, що з часів Вестфальського миру світ поділили на красиві і акуратні держави-нації. В дійсності світ є співіснуванням великих імперій і менш великих держав, долю яких дуже часто вирішують імперії.

На питання «яка імперія потрібна світу в нинішніх умовах?» Н. Фергюсон зазначає, що на перший погляд Європейський Союз – якраз такий тип імперії, який нам потрібен, адже це імперія, заснована не на насильстві, а на економічному співробітництві. Проблема в тому, що дуже складно уявити собі повністю впорядкований, як Європейський Союз, світ. Надто вже багато конфліктних зон на Близькому Сході, в Центральній Африці, Східній Азії – малоймовірно,

що там організація європейського типу буде функціонувати успішно. Що дійсно потрібно – і це дуже важливо, підсумовує Н. Фергюсон, – щоб великі імперії намагалися вирішувати проблеми за допомогою міжнародних організацій, будь то ООН чи Велика Вісімка, а не шляхом конфліктів.

Таким чином, Н. Фергюсон сприймає сучасний імперіалізм у світовій політиці як даність, закликаючи імперії сучасності до ненасильницького вирішення конфліктів. Натомість, Ноам Чомскі, будучи прихильником третьої позиції, жорстоко критикує американський імперіалізм. Він солідарний з дослідженням, яке представило видання «Journal of the American Academy of Arts and Sciences», де зазначається наступне: якщо імперіалістична політика США продовжуватиметься і надалі, це може призвести до загибелі людства. З іншого боку, Н. Чомскі не підтримує думку про те, що миролюбні держави світу на чолі з Китаєм, об'єднуються проти мілітаризму і агресії Сполучених Штатів. Натомість він переконаний, що американський народ зможе змінити ситуацію, звернувши увагу політиків на справжні інтереси та потреби Америки.

Підсумовуючи, варто відзначити, що ми свідомо робимо акцент саме на американському неоімперіалізмі у поглядах представників англо-американської суспільно-політичної думки, адже імперіалістична політика інших держав (зазвичай, мається на увазі Росія) або тлумачиться ними як вкрай негативне явище, яке здатне повернути світ до ситуації «холодної війни», або як рівнозначний феномен поряд з американським імперіалізмом.

УДК 32.019.5

Кравченко О. В.,

*магістр політології факультету політичних наук,
ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв, Україна*

ТАРГЕТОВАНА РЕКЛАМА ЯК СПОСІБ ВПЛИВУ НА ПОЛІТИЧНІ УПОДОБАННЯ

Останні роки з розвитком інтернет-технологій та інтернет-маркетингу політичне життя світової та, зокрема, української спільноти зазнало значних змін. Традиційні форми комунікації з виборцями у період передвиборчих кампаній, такі як листівки, газети, бігборди, плакати стають марною тратою ресурсів штабу того чи іншого кандидата. Спробуємо розібратися у сучасних тенденціях.

На початку 2010-х років з'являється такий термін, як «таргетована реклама», котрий означає форму онлайн-реклами, в якій використовуються складні методи налаштування пошуку цільової аудиторії відповідно до заданих параметрів, характеристик та інтересів користувачів, релевантних для визначення товарів та послуг, які рекламує рекламодавець. Параметри налаштувань виділяються завдяки демографічним, психографічним та іншим характеристикам. Також це можуть бути цифрові поведінкові аспекти, які спираються на дані історії пошуку в Інтернеті, більш відомі як Big Data. Спочатку застосування цього методу розповсюджувалося суто у економічній площині, але за кілька років його ефективністю зацікавилася і політична спільнота. Саме вивченню цього феномену та його впливу на політику слід приділяти на сьогодні більш пильну увагу, оскільки дані для вивчення політичних уподобань інтернет-аудиторії є величезним полем для дослідження і являє собою політичний маркетинг нового сучасного типу.

Як це працює? Жителі певного району страждають від засилля іноземних емігрантів. Вони моніторять ситуацію з емігрантами в інтернеті, читають регулярно новини, намагаються знайти законодавчі та економічні важелі впливу на ситуацію. Що роблять digital-спеціалісти політичного кандидата? Наприклад, створюють певні, інколи комічні тести у соціальних мережах, встановлюють запит на дозвіл обробки персональних даних, а індивід не замислюючись дозволяє скласти свій цифровий портрет, визначаючи на яку ляльку він більше схожий. Також, ці дані можна просто купити. А згодом у стрічці новин з'являється рекламний банер, в якому зазначається, що кандидат X звільнить країну від емігрантів. Автором цієї методики вважається професор психології Стенфордського університету Михал Козинський.

Першопрохідцем у широкомасштабному використанні таргетингу у виборчій кампанії сьогодні називають Дональда Трампа. Лідером перегонів вважалася його опонентка Хіларі Клінтон, яка опиралася на стратегію ведення кампанії Барака Обами. Масив виборців розподілявся на групи для яких формувався загальний меседж, але це не було персоналізовано. Натомість, новий підхід щодо розподілу груп виборців на мікрогрупи з урахуванням персоніфікованих даних дозволив спеціалістам зі штабу Трампа сформувані індивідуальні меседжі для виборців на основі їх цифрового портрету. Суперечлива особистість Дональда Трампа, яка у традиційній кампанії лише віддалила б від нього значну частину електорату, у даній ситуації відіграла позитивну роль для створення іміджу кандидата в

президенти. Він розповсюджував діаметрально протилежні повідомлення, забезпечуючи ефект присутності у інформаційному просторі, але це не мало значення, оскільки кожен виборець в результаті за допомогою влучно налаштованого таргету чув від нього «своє». Напередодні третіх дебатів у мережу було запущено 175 тисяч різноманітних варіацій повідомлень. Вони різнилися найменшими деталями, але це давало змогу психологічно підлаштуватися під найменші групи населення та зіграти на їх протестних настроях. Суттєво були відпрацьовані також ті, хто не визначився. У штабі було виявлено 32 психогрупи громадян і для кожної працював окремий напрям таргетованої реклами.

Щодо України, то результати президентських виборів теж навряд можна назвати абсолютно передбачуваними. Нові технології політичного інтернет-маркетингу змінили картину передвиборчих перегонів назавжди. Головний лозунг виборчої кампанії – швидше, креативніше і все це в інтернеті. Володимир Зеленський скористався цим лозунгом та повторив напрацювання цифрової виборчої кампанії Дональда Трампа. В той час, як президент США відправляв у мережу протилежні меседжі, Володимир Зеленський, навпроти, користувався відсутністю конкретики у своїх повідомленнях. Михайло Федоров, куратор digital-кампанії Володимира Зеленського вказує на те, що основний бюджет рекламної кампанії був витрачений на таргетовану рекламу у соціальних мережах. За допомогою штучного інтелекту, який опрацював ключові запити було виділено 32 сегменти таргетованої реклами, серед них – 7 ключових, тобто персоналізація та відмова від стереотипів ведення виборчих перегонів стала трендом його політичної кампанії.

В цілому, одним з найважливіших факторів виборів в Україні та США став запит населення на нові обличчя. Кандидати, які працювали відповідно до правил ведення перегонів, канонічно вели виборчу кампанію – програли.

Завдяки досконалій роботі цифрового відділу двох президентів соціальні мережі перетворилися на досконалу зброю та найкращого помічника на виборах. Революція у сфері політичного маркетингу розпочалася і політикам доведеться вчитися діяти у новій реальності та використовувати новітні інструменти впливу на політичні уподобання.

Ярошенко В. М.,
*канд. політ. наук, доцент кафедри соціальної роботи,
МНУ ім. В. О. Сухомлинського, м. Миколаїв, Україна*

СПРИЯННЯ РЕАЛІЗАЦІЇ СОЦІАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ ЖИТТЯ ЛІТНІХ ГРОМАДЯН

Соціальна політика держави з вирішення проблем людей поважного віку в сучасних умовах підвищених ризиків часто стає малоефективною.

Здавалось би, достатньо поважний перелік законодавчої бази з реалізації соціальної політики в частині забезпечення гідних умов життя людей поважного віку стає основою для позитивних висновків. Наведемо частину з цього переліку, це: Конституція України від 28 червня 1996 року, «Про соціальні послуги»: Закон України від 19.06.2003 р. №966-IV, «Про основні засади соціального захисту ветеранів громадян поважного віку»: Закон України від 16.12.1993, «Про реабілітацію інвалідів в Україні»: Закон України від 06.10.2005 р., «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту»: Закон України від 22.10.1993 р., «Про соціальний захист дітей війни»: Закон України від 18.11.2004 р., «Про деякі питання діяльності територіальних центрів соціального обслуговування (надання соціальних послуг)»: Постанова Кабінету Міністрів України від 29.12.2009 р. №1417., Закон України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування», Закон України «Про основні засади соціального захисту ветеранів праці та інших громадян похилого віку в Україні», Закон України «Про збір та облік єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування.

Але, при тому, залишається значний розрив між реалізацією соціальної політики і визначенням ефективності її реалізації самими представниками громадян поважного віку.

Оскільки визначальною оцінкою рівня цивілізованої культури суспільства, також і ефективності соціальної державної політики, вважається ставлення до вразливих груп, зокрема, до осіб поважного віку, а як у світі, так і в Україні часто з'являються повідомлення про випадки вікової дискримінації людей через їхню старість, то саме це і визначає актуальність даної публікації, що присвячена пошуку інноваційних технологій партнерської співпраці інститутів соціального захисту населення та інститутів освіти у покращенні якості життя літніх людей.

Науковці, вивчаючи проблеми людей поважного віку в сучасних глобалізованих умовах, надають важливі рекомендації для більш

ефективної реалізації соціальної політики держави. Так, серед них вітчизняні науковці О. А. Стефанова, Н. О. Рунова, А. Д. Федунів, М. Д. Бойко та зарубіжні Butler R., Хойфт Г., Крузе А., Радебольд Г., Marshal M. and Dixon M.

Позитивним прикладом такої партнерської співпраці інститутів соціального захисту населення та інститутів освіти можна вважати впровадження, відповідно до Наказу Міністерства соціальної політики соціально-педагогічної послуги «Університет третього віку» від 25.08.2011 року в територіальних центрах соціального обслуговування, де реалізується право людини на навчання впродовж усього життя. Впровадження такої інновації важливо для вирішення проблем людей старшого віку, покращення якості їх життя, збереження та формування їх активної життєвої позиції. Основними завданнями надання послуги є організація та проведення безкоштовного навчання та освітніх заходів для людей поважного віку. Також поширюється корисний досвід Освітніх Центрів Університету третього віку на базі університетів.

Результатом досвіду співпраці інститутів влади і інститутів освіти є можливість людині у старості покращити якість життя, через вільний доступ до сучасних технологій, формування нових практичних умінь і навичок, засвоєння нових, адекватних часу знань. Також партнерська співпраця влади і освітян є корисною у виробленні нових підходів до вирішення проблем демографічного старіння населення та врегулювання розподілу бюджетних коштів.

У вивченні проблем літніх людей виявляються певні особливості, які відображають прозору межу між міфами і притаманними літнім людям віковими особливостями. По-перше, вважається, що особам літнього й, особливо, поважного віку властиві такі риси, як: негативізм, консерватизм, інертність, упертість, запальність, підвищена уразливість, егоїзм, дратівливість, дріб'язковість, скнарність та ін. По-друге, у сучасній культурі багатьох суспільств недостатньо традиційно прийнятого, шанобливого, поважного ставлення молоді до старих людей. Представники молодого покоління або бояться старості, або ставляться до неї з байдужністю чи презирством.

Зокрема, особливої уваги вимагає вивчення такого соціально-психологічного феномену, як ейджизм (від лат. ageism, англ. age — вік), що означає дискримінацію за віковою ознакою. Даний термін увів в обіг Батлер Р.Н. (Butler R.N., 1969), який визначив ейджизм як «процес систематичної стереотипізації й дискримінації людей через їхню старість».

Для попередження означених проявів негативного ставлення у суспільстві до осіб літнього віку застосовуються різноманітні

технології соціальної роботи у межах визначеної державою соціальної політики відповідно до законодавчих норм.

Окрім традиційних технологій соціальної роботи, доцільно розглянути інноваційні методи. Зокрема, важливо визначити структуру життєдіяльності людей поважного віку, яку можна представити трьома компонентами: мотиваційний (потреби людини поважного віку, що породжують інтерес та визначають спрямованість особистості); цільовий (життєва задоволеність та якість життя у старості як провідна мета діяльності); операційний (можливості соціального обслуговування щодо організації комплексу заходів сприяння включенню осіб поважного віку в різні види діяльності).

Для визначення критеріїв та показників якості життєдіяльності людей поважного віку доцільно розробити анкети «На скільки Ви активні у житті», «Прагнення людини поважного віку до розвитку та підвищення життєдіяльності» та анкета «Потреба у спілкуванні». А за результатами визначених анкетуванням рівнів якості життєдіяльності респондентів поважного віку запропонувати наступні методи та форми роботи:

- з фахівцями та волонтерами, а саме: демонстраційні (перегляд фільмів, телепередач з проблем старіння та старості); дискусійні (дискусійні обговорення, мозковий штурм); інтерактивні (тренінгові програми, соціальні акції); інформаційні (відкрита група у соціальній мережі); міні курс з ейдетики.

- з людьми поважного віку – рольові ігри, тренінгові заняття, дискусії, міні-лекції, майстер - класи, заняття з використанням методу мемуаротерапії, заняття з ейдетики, мозковий штурм, бесіди.

Як приклад однієї з інноваційних технологій сприяння покращенню якості життя літніх громадян пропонуємо проект програми короткотермінового тренінгу для волонтерів та соціальних працівників, які надають соціальні послуги людям поважного віку.

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН: ГЛОБАЛЬНИЙ ТА РЕГІОНАЛЬНИЙ АСПЕКТИ

УДК 327(7/8)«20»

Богданова Т. Є.,

*канд. іст. наук, доцент кафедри,
ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв, Україна*

«ПРАВИЙ ДРЕЙФ» У ЛАТИНСЬКІЙ АМЕРИЦІ: ПРИЧИНИ ТА РЕЗУЛЬТАТИ

В останні роки Латинська Америка знову ввійшла в зону турбулентності та невизначеності. Т. зв. «золоте десятиліття» 2003–2013 рр., що характеризувалося сприятливою економічною кон'юнктурою та відносною політичною стабільністю, завершилося, наступні ж роки ознаменувалися: 1) загостренням соціально-економічних проблем на фоні падіння цін на світових ринках на енергоносії та сировину в 2014 р., зокрема, падінням виробництва, зростанням зовнішньої заборгованості країн, нестійкістю національних валют і розбалансуванням державних фінансів та ін.; 2) корупційними скандалами у вищих ешелонах влади країн Латинської Америки; 3) посиленням поляризації політичних сил як на національному рівні, так і в регіональному масштабі. Аналітики заговорили про «правий дрейф» та «завершення лівого повороту».

Так у 2015 р. в Аргентині перемогу на президентських виборах одержав лідер консервативної Республіканської пропозиції М. Макрі, а на парламентських виборах у Венесуелі правоцентристська опозиція отримала понад 60% місць в Національній Асамблеї, що внаслідок протистояння між чавістами на чолі з президентом Н. Мадуро та опозиційним МУД призвело до загострення «венесуельської кризи». У 2016 р. в Перу до влади прийшов лідер правих П. П. Кучинський, якого після відставки у березні 2018 р. замінив віце-президент М. Віскарра. Також у 2016 р. унаслідок гучного корупційного скандалу відбувся імпічмент президента Бразилії Д. Руссефф (у 2003–2016 рр. в період правління лідерів Партії трудящих Л. І. Лули да Сілви та його наступниці Бразилія була лідером лівоцентристських сил у регіоні).

Найбільш значимі для правих перемоги мали місце наприкінці 2017 та в 2018 р. У 2017 р. перемогу на президентських та парламентських виборах у Чилі отримала правоцентристська коаліція «Чилі, вперед!», а президентом знову став її лідер С. Пінєра. На президентських

виборах 2018 р. у Колумбії та Парагваї традиційно перемогли праві І. Дуке та М. Абдо відповідно. Вибори 2018 р. у Бразилії проходили в контексті численних корупційних скандалів, що охопили всю політичну еліту країни та зачепили экс-президента Д. Руссеффй привели до ув'язнення экс-президента Л. І. Лули да Сілви (2003–2010) у квітні 2018 р. Головна боротьба розгорнулась між прибічниками полярних поглядів ультраправим популістом Ж. Болсонару (55,13%) та кандидатом від ПТ і КПБ Ф. Аддадом (44,87%). Піднесення экс-десантника та євангеліста Ж. Болсонару з його «ВВВ» (*вол, пуля та Біблія порт. мовою*) аналітики називають політичним парадоксом сучасної Бразилії.

На фоні реваншу правих сил у регіоні та труднощів ліво-радикальних режимів особливо значимо виглядає перемога лівих у Мексиці. У 2011 р. на політичній арені Мексики з'явилась нова політична сила *МОПЕНА* – Рух за національне відродження, метою якого стало проголошення створення вільного, справедливого, солідарного, демократичного суспільства. На президентських виборах у липні 2018 р. засновник *МОПЕНА* А. М. Лопес Обрадор одержав переконливу перемогу з 53,19% голосів. Розчаровані у традиційних партіях мексиканці очікують від нового президента, який приступив до виконання обов'язків 1 грудня 2018 р., вирішення болючих проблем, насамперед у сфері боротьби з наркотрафіком, оргзлочинністю та свавіллям *гангів* – вуличних банд, переформатуванням відносин із США та ін. Відзначимо, що перемогу чавіста Н. Мадуро на виборах 2018 р. у Венесуелі не визнали більшість країн Заходу та ЛАКБ, в т.ч. США, Канада, Аргентина, Бразилія. 14 країн навіть відкликали своїх послів. Підтримку режиму Н. Мадуро надають Росія, Китай, Туреччина та ліві країни ЛАКБ. У січні 2019 р. голова Національної асамблеї Х. Гуайдо оголосив себе тимчасово виконуючим обов'язки президента країни, легітимним лідером держави його визнали США, Канада, деякі країни ЄС та ЛАКБ, ОАД, після чого Н. Мадуро оголосив про вихід Венесуели з Організації американських держав.

Отже, кожна країна регіону має свої причини для «правого дрейфу» та посилення поляризації політичних сил, але, аналізуючи електоральні процеси 2015–2019 рр., їх результати та наслідки, висновки аналітиків можна визначити й загальні чинники, що вплинули на перемогу правих і правочентристських сил у країнах ЛАКБ.

По-перше, наслідки світової економічної кризи, падіння цін на вуглеводні та інші товари традиційного експорту регіону привели до різкого скорочення доходів держбюджету, ліві уряди змушені були скорочувати чимало соціальних програм, що фінансувалися завдяки «нафтодоларам», як наслідок – популістська програма лівих втрачає ефективність.

По-друге, розподільча економіка призвела до надмірної бюрократизації й зростання держапарату, уповільненню розвитку та слабкій гнучкості держсектора економіки. На імідж лівих негативно вплинула й системна криза в Венесуелі після смерті Уго Чавеса. Широкого розмаху набули корупційні скандали. За таких умов надмірна персоналізація політики та орієнтація на харизматичних лідерів викликали різке розчарування у вчорашніх «улюбленцях натовпу» та посилення протестних настроїв у суспільстві.

По-третє, за висновками З. Івановського, посиленню політичної турбулентності сприяли як фрагментація партійно-політичних структур, так і зміцнення у традиційно католицькому регіону ЛАКБ євангелістських і протестантських церков з їх крайнє правими політичними переконаннями.

По-четверте, політична втомленість електорату та прагнення змін сприяють перемозі на президентських перегонах невідомих раніше у національному та регіональному політикумі діячів – бізнесменів, шоуменів, проповідників та ін., які не мають політичного досвіду.

УДК [94:327](477+497.2)«1918»

Вовчук Л. А.

*канд. іст. наук, доцент кафедри,
ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв, Україна*

ПРИЗНАЧЕННЯ І. ШИШМАНОВА ПОСЛОМ БОЛГАРІЇ В УКРАЇНІ (травень 1918 р.)

Підвалини українсько-болгарських міждержавних відносин вперше було закладено під час Брестської мирної конференції, коли Українська Народна Республіка підписала мирний договір з державами Четверного союзу, серед яких була і Болгарія. Окрім того, 12 лютого 1918 р. між українською і болгарською делегаціями було підписано окрему угоду, в якій зазначалося, що обидві держави «згодилися негайно унормувати встановлення публічних і приватно-правових відносин... щодо відміни воєнно-полонених і інтернованих цивільних осіб, щодо питання про амністію, яка повинна бути дана з приводу укладення мира і щодо питання про кораблі, які попалися у владу ворогів...».

Подальшого розвитку і поглиблення політико-дипломатичні відносини між Києвом і Софією отримали за час правління гетьмана Павла Скоропадського, адміністрація якого розглядала Болгарію як

свого ключового партнера в басейні Чорного моря. Тому, вже наприкінці квітня 1918 р. до Києва прибула болгарська дипломатична місія, яку очолив І. Шишманов, який був досить відомою та талановитою особою. Відвідуючи неодноразово Україну, Іван Шишманов добре знав українських політичних діячів. Тому, важко було уявити кращого дипломатичного представника Болгарії в Україні. Крім того, новопризначений посол був дійсним членом Наукового товариства ім. Шевченка та дійсним членом Харківського університету. Сам він коментував своє призначення так: «Якби мене посилали деінде, я не згодився би, але до Києва їду з великою охотою». 7 травня І. Шишманов вручив акредитаційні грамоти П. Скоропадському.

А 15 липня 1918 р. у Відні відбулася церемонія обміну ратифікаційними грамотами між представниками Болгарії й України. Першого ж серпня 1918 р. Гетьман П. Скоропадський урочисто прийняв болгарського посла І. Шишманова, який вручив йому такого листа його величності царя болгарського: «Мій дорогий великий приятелю! Щиро бажаючи закріпити приятні відносини між Болгарією та Україною, які так щасливо склалися, я порішив призначити своїм надзвичайним послом і повноважним міністром при Вашій Світлості пана доктора Івана Шишманова, професора Софіївського університету, колишнього міністра народної освіти, відзначеного великим офіцерським хрестом «Народного Ордену» за громадянські послуги, офіцерським хрестом «Царського Ордену» та ін.. Я доручив йому всіма силами старатися заслужити пошану й довіру Вашої Світлості. І оскільки мені відомі його великі здібності й його відданість, то я певен, що він зуміє, на моє велике задоволення, досягнути це й виконати почесне завдання, яке йому доручено. Прохаю Вас, Ясновельможний пане Гетьмане, ласкаво прийняти посла Шишманова й повірити всьому тому, що він буде мати честь переказати Вам від мого імені...».

Передаючи цей лист, посол звернувся до П. Скоропадського з такою промовою: «Ваша Світлість, Ясновельможний пане Гетьмане всієї України! Маю честь передати Вам листа, в якому його величність мій Найчестивіший Пан акредитує мене при Вашій Особі та доручає мені почесне завдання заслужити Вашу довіру й пошану, докласти усіх зусиль у зміцненні зв'язків між нашими державами».

Надалі І. Шишманов акцентував увагу на історичній складовій розвитку відносин між Україною та Болгарією: «Стародавні культурні взаємини між нашими батьківщинами, починаючи з X ст., взаємні впливи через довгі століття, подібність громадських устроїв двох братніх народів, спільність економічних інтересів і близькість меж, – усе це, Ваша Світлість, важлива запорука успіху дорученого мені

завдання його Величністю моїм Паном, який окрилений найщирішими бажаннями щастя й величності Вашій молодій державі. Але найбільше всього у своїй справі я сподіваюся від співчуття і допомоги вашої Світлості й Вашого уряду».

На це Гетьман Української Держави дав наступну відповідь: «Пане Посол! Я глибоко зворушений словами прихильності та дружби Його Величності Царя Фердинанда Болгарського. Я безмірно вдячний за заяву приязні до мене і Держави Української, яку Його Величність ласкаво висловив у своєму листі. Твердо й непорушно сподіваюся, що приязнь Держави Болгарської до Української Держави, якій Його Величність зі самого початку показав, буде рости і зміцнюватись. І вийде на користь і щастя обох братніх народів. А Вам, Пане Посол, дуже дякую за Ваші постійні, успішні турботи щодо сприяння дружнім, надійним відносинам між Болгарською та Українською державами».

Однак, діяльність І. Шишманова в Україні була не довготривалою. Зі зреченням гетьмана і початком в січні 1919 року Другої українсько-радянської війни більшість іноземних дипломатів покинули Україну, у тому числі й посол Болгарії Іван Шишманов.

УДК 327.82(4-6ЄС)

Габро І. В.,
канд. політ. наук, доцент кафедри,
Саїбов Р. А.,
магістрант,
ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв, Україна

ОСОБЛИВОСТІ КУЛЬТУРНОЇ ДИПЛОМАТІЇ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Культурна дипломатія сьогодні є важливим інструментом реалізації зовнішньої політики держав на сучасному етапі. Європейський Союз також активно застосовує цей інструмент. Однак, культурна дипломатія ЄС має свої особливості.

По-перше, головною особливістю є те, що завдання культурної дипломатії Європейського союзу полягає в тому, щоб скласти уявлення про ЄС в цілому, щоб представити Союз як щось більше, ніж просту суму його окремих частин. Це завдання не така просте, оскільки самі держави – члени ЄС мають свої усталені і давні традиції культурної дипломатії і багато з них вкрай побоюються, в тому числі на рівні

суспільної свідомості, втрати суверенітету в цій сфері на користь наднаціонального об'єднання. Незважаючи на зусилля, зокрема в межах об'єднання національних інститутів культури Європейського союзу щодо створення європейської культурної ідентичності. і сьогодні єдина європейська ідентичність перебуває на стадії побудови.

По-друге, що стосується самої європейської ідентичності, то фундаментальним її елементом ще з часів 1973 року є права людини. Саме тому, основою проектування європейської ідентичності ззовні виступає набір основних цінностей і принципів, втілених головним чином у Загальній декларації прав людини.

Нарешті, третьою найважливішою особливістю культурної дипломатії ЄС є відносна новизна цього інструменту зовнішньої політики в руках у наднаціональних європейських органів. Все почалося з 2007 року, коли Європейський порядок денний по культурі в світі, що глобалізується, визначив культуру як фундаментальний стовп зовнішніх відносин ЄС з іншими акторами. Однак, слід зауважити, що незважаючи на то, що ЄС досить давно розвиває культурне співробітництво з країнами - не членами ЄС тільки починаючи з 2016 року, ЄС активно використовує концепт «культурної дипломатії» в документах різного статусу, а також створив власну онлайн-платформу, присвячену культурній дипломатії.

Платформа культурної дипломатії створена відповідно до рекомендацій Підготовчої акції «Культура в зовнішніх відносинах ЄС», яка була затверджена Європейським парламентом і реалізовувалася Єврокомісією в 2013–2014 роках. ета платформи – розширити і поглибити можливості ЄС в тому, що стосується ефективного донесення інформації до аудиторії і зацікавлених осіб в третіх країнах за допомогою культурної дипломатії, за допомогою надання сприяння і надання консультацій організаціям ЄС, включаючи Представництва ЄС в різних країнах світу, а також реалізації глобальної програми культурного лідерства. Платформа культурної дипломатії була офіційно запущена з моменту підписання угоди між Єврокомісією і головною організацією Консорціуму – Гете-Інститутом – 26 грудень 2016 року. Цей дворічний проект фінансувався за рахунок сервісного контракту на суму 939 800 євро в рамках розділу «Публічна дипломатія» Щорічної програми дій Європейського інструменту партнерства.

Таким чином, культурна дипломатія ЄС має свої особливості, пов'язані із природою самого Союзу. За останні десятиліття культурна дипломатія стала важливим інструментом реалізації зовнішньої політики ЄС. Культурна дипломатія дозволяє Європейському союзу налагодити

конструктивні двосторонні відносини не тільки з великими політичними державами світу, а й з державами і націями, які сповідують інші релігійні, культурні, світоглядні цінності, розташованими в різних куточках світу.

УДК:327(477)

*Звездава О. О.,
викладач кафедри,
ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв, Україна*

ОСНОВНІ ПРИЧИНИ ПРИДНІСТРОВСЬКОГО КОНФЛІКТУ

Придністровський конфлікт для України має особливе значення через низку причин. По-перше, виникнення будь-якого збройного конфлікту в безпосередній близькості до кордонів незалежної держави завжди є потенційною загрозою втягнення цієї держави до протистояння двох інших сторін. По-друге, територія Придністров'я є джерелом нелегальних мігрантів та контрабанди, що створює стратегічну нестабільність на кордонах та загрожує національним інтересам України та українських громадян. Саме тому наша держава прямо зацікавлена у врегулюванні даного конфлікту, а це неможливо без визначення міжнародно-правового статусу так званої «Придністровської Молдавської Республіки» («ПМР») – самопроголошеного державного утворення, яке контролює частину території Молдови і відноситься дослідниками до групи де-факто держав.

Отже, визначення особливостей сучасного стану так званої «ПМР» не можливе без ґрунтовного аналізу причин виникнення і основних етапів розвитку конфлікту навколо цієї території. На основі даних фактологічного матеріалу й аналітичних досліджень автор пропонує поділити комплекс причин і передумов виникнення «ПМР» на наступні блоки:

1. Історичний блок причин. Після 1812 року більша частина території сучасної Молдови разом із Придністров'ям була включена до складу Російської імперії. Але революційні події початку ХХ ст. змінили карту Європи, і Молдова у 1918 р. стала частиною Румунії. Радянський Союз, який прагнув повернутися до колишніх кордонів Російської імперії, створив у 1924 р. у складі України Молдовську Автономну Радянську Соціалістичну Республіку (МАРСР), куди ввійшли також придністровські землі. 1940 р., коли Бессарабія була приєднана до

СРСР, став роком створення Молдавської Радянської Соціалістичної Республіки (МРСР). Частина МАРСР увійшла до нової радянської республіки разом із територію сучасного Придністров'я. Саме ці історичні фактори обумовили значну різницю між менталітетом і національним складом населення сучасної Республіки Молдова і «ПМР», ставши основою для другого блоку причин – етнонаціонального.

2. Етнонаціональний блок причин. Зважаючи на кардинальну різницю історичних шляхів до власної ідентичності Придністров'я та решти території Молдови, досить логічним є і різний національний склад населення. Радянське керівництво активно сприяло заселенню даних земель росіянами і українцями, тому молдовани не склали у сепаратистському регіоні більшості. Отже, разом із початком перебудови і національного відродження у Молдові населення Придністров'я було більш схильним до реакціоністських настроїв по збереженню Радянського Союзу. Не останню роль у поглибленні протиріч зіграла орієнтація керівництва Молдови на зближення із Румунією, ознаками якої стало прийняття навесні 1990 року нового державного прапора, котрий повторював кольори румунського, і символічна акція «Міст квітів» на річці Прут, що символізувала встановлення особливих відносин із Румунією. Керівництво Придністров'я, що більшою мірою складалося із партійної, а не національної еліти, і було представлено в основному росіянами і українцями, сприйняли такі кроки як потенційну загрозу власним тісним зв'язкам із радянським центром. Російськомовні мешканці Придністров'я досі пов'язують сучасний румунський націоналізм із реваншистським фашизмом, що обумовлюється наслідками радянської пропагандистської роботи після Другої світової війни.

До цього блоку причин можна віднести і лінгвістичний фактор, що став особливо помітним після прийняття 1 вересня 1989 року Закону про функціонування мов на території Молдавської РСР. Незважаючи на закріплення законом особливий статус російської мови як мови міжнародного спілкування, в Придністров'ї цей закон розглядався як дискримінаційний. Головні вимоги протестуючих (введення російської мови як другої державної і відмова від переведення молдавської мови на латиницю) знову продемонстрували орієнтацію придністровського керівництва на Росію, що може бути частково пояснено третім блоком причин – економічним.

3. Економічний блок причин. Придністровська місцева партійна номенклатура демонструвала при розпаді СРСР чітку орієнтацію на збереження зв'язків із центром не лише через національний фактор (вона складалася в основному не з представників національної молдавської еліти, а з росіян і українців), але із суто прагматичного зане-

покоєння, що розірвання таких зв'язків матиме негативний вплив на економічний розвиток регіону. Велика кількість підприємств Придністров'я перебували в союзному підпорядкуванні, чим можна пояснити незалежність господарських керівників, які контролювали значні матеріальні ресурси, від республіканської влади.

Придністровська еліта не лише була зацікавлена у збереженні планової економіки і повного контролю над індустріальним комплексом регіону, але і була впевнена у здатності регіону забезпечувати себе самостійно у разі набуття незалежності. Додаткової впевненості у власних силах сепаратистам надавала відчутна зовнішня підтримка, що пояснюється комплексом геополітичних причин.

4. Геополітичний блок причин. Придністровський регіон є відокремлений від Бессарабської частини Молдови річкою Дністер, але цей географічний фактор не здатен повністю пояснити цивілізаційний розрив між двома частинами держави. Корені даного протистояння більш прослідковуються в різних історичних шляхах цих територій.

Як уже було зазначено, Придністров'я досить тривалий час перебувало під контролем спочатку Російської імперії, потім СРСР, а решта території Молдови з 1918 по 1940 р. була частиною Румунії. Тому не є дивним, що сепаратистський регіон і до цього часу залишається у сфері інтересів Російської Федерації. Саме на підтримку Москви розраховувало місцеве керівництво напередодні конфлікту, зважаючи ще і на розташування на даній території 14-ї російської армії з часів Другої світової війни. Молдова, у свою чергу, розраховувала на підтримку західних держав, насамперед Румунії. В основному, така геополітична орієнтація залишалася протягом усього конфлікту і до сьогодні.

Аналізуючи даний комплекс причин придністровського конфлікту, можна простежити, що всі вони тісно пов'язані між собою і є взаємно обумовленими. Саме історичними причинами можна пояснити економічну незалежність регіону, різницю в етнонаціональному складі населення і його геополітичній орієнтації. У той же час економічний фактор не міг не вплинути на національний, зважаючи на те, що для керівництва великою кількістю підприємств обиралися в основному росіяни й українці. У свою чергу, національний склад населення регіону віддзеркалюється у геополітичній орієнтації керівництва. Таким чином, складний комплекс історичних, етнонаціональних, економічних і геополітичних причин став основою придністровського конфлікту, що триває вже більше 25 років.

ПОЛІТИКА ДЕМОКРАТИЗАЦІЇ У ЦЕНТРАЛЬНО-СХІДНІЙ ЄВРОПІ ЗА ПРЕЗИДЕНТСТВА Б. ОБАМИ

Історія трансатлантичних відносин вказує на можливість більш тісної співпраці, що у 2010-х роках можна було простежити у світлі російсько-української кризи, коли зовнішньополітичні інтереси Сполучених Штатів Америки були частково зорієнтовані на оновлення відносин з ЄС та більш активну діяльність у Центрально-Східній Європі (ЦСЄ) під час другої каденції Б. Обами. Разом із тим, варто зазначити, що ЦСЄ не залишалася поза увагою США і за період першого строку Б. Обами на посту президента Сполучених Штатів. Власне, саме вона стала простором реалізації демократизаційного напрямку зовнішньої політики США.

Підтримка країн Центральної Європи стала частиною програми Б. Обами по сприянню європейській консолідації та проявом підвищеної уваги Вашингтона до процесів демократизації з 2009 року. Даний напрям зовнішньої політики, головним чином, стосувався чотирьох країн Вишеградської четвірки (Польщі, Чехії, Словаччини та Угорщини), які зробили демократизацію явним трендом власної зовнішньої політики. Даний простір надав Сполученим Штатам можливість заявити про себе як про модератора у співпраці з європейськими неурядовими організаціями та зацікавленими урядами й вивести зазначені країни на новий рівень розвитку, стверджуючи свою власну міць.

Так, Вашингтон надавав активну фінансову допомогу сербському Центру прикладних ненасильницьких дій і стратегій (CANVAS) в організації конференцій та семінарів з представниками недемократичних країн (зокрема, Єгипту і Бірми) для обміну досвідом боротьби за демократичні перетворення. Адміністрація Б. Обами також підтримала регіональні ініціативи в рамках більш широких багатосторонніх обмінів. Прикладом може бути Чесько-Польсько-Шведське Східне партнерство Європейського Союзу з шістьма пост-радянськими сусідами, установчий саміт якого відбувся у травні 2009 р., у Празі. Іншим прикладом стала спроба Польщі відродити Спільноту демократій (The Community of Democracies) на міністерському засіданні у Кракові, у липні 2010 року. Сприяння політичним перетворенням на Близькому Сході та в Північній Африці після «арабської весни» стало особливим акцентом на саміті Б. Обами з регіональними лідерами у Варшаві, у травні 2011 року, коли

Польща визначила Туніс, на ряду з Молдовою, пріоритетною країною у рамках її головування в ЄС протягом другої половини того ж року.

Під час перебування президента Б. Обама при владі, найбільш прискіпливу увагу було приділено справам Албанії, Угорщини та Румунії. Після заяв опозиції щодо шахрайства на виборах у липні 2009 р., що спричинило тривалий парламентський бойкот, адміністрація Б. Обама порадила уряду Албанії провести компромісну виборчу реформу. Пізніше, під час пов'язаних із зазначеним інцидентом демонстрацій у 2011 році, які призвели до чотирьох смертельних випадків, офіційні представники США засудили як конфронтаційну тактику протестувальників, так і наголошували на підтримці розслідувань щодо застосування силовими структурами вогнепальної зброї за розпорядженням політично вмотивованого уряду. В Угорщині критики стверджували, що законодавство про ЗМІ та нова конституція, введені на початку 2011 р., закріпили владу правлячої партії. У даному контексті, держсекретар США Г. Клінтон, у червні, відкрито обговорювала з прем'єр-міністром В. Орбаном доцільність збереження демократичних інститутів, а посол США Е. Куналакис висловила у жовтні з того приводу «словесний» демарш. Нарешті, у липні 2012 р. в Румунії посол США М. Гітенштейн опублікував заяву проти спроб загрожувати незалежності демократичних інституцій Румунії після того, як уряд прем'єр-міністра В. Понти доклав зусилля з метою послаблення позицій конституційного суду, заміни омбудсмена і зниження порогу на референдумі з метою усунення президента країни.

Участь США у залагодженні зазначених інцидентів стали підтвердженням намірів США залишатися не лише спостерігачем, але й учасником європейських справ з метою подолання кризових ситуацій та створення моделей успішних країн для наслідування даних прикладів іншими учасниками міжнародних відносин у контексті регіонального сусідства та за межами Європи.

УДК 327.5(595:594)(043.2)

Тихоненко І. В.,

*канд. політ. наук, старший викладач,
ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв, Україна*

БЕЗПЕКОВИЙ ЧИННИК ТА КОНФЛІКТОГЕННІСТЬ У ВІДНОСИНАХ МАЛАЙЗІЇ З ІНДОНЕЗІЄЮ

У міжнародних відносинах, зокрема у економічному вимірі існує таке визначення як «нові індустріальні країни», які досягли швидкого

та вагомого економічного розвитку. До них належить низка держав Південно-Східної Азії і зокрема – Малайзія та Індонезія, національні інтереси яких перетинаються не лише у економічній, а й безпековій сферах.

Основне завдання Малайзії у здійсненні політики національної безпеки полягає у балансуванні між військовими та невійськовими підходами.

Стратегія національної оборони Малайзії акцентує увагу на пріоритетності для офіційного Куала Лумпур захисту і оборони національних інтересів, а саме основ суверенітету, територіальної цілісності та економічного процвітання. Сфера географічних інтересів Малайзії включає в себе: власне сухопутну територію, офшорну економічну зону та стратегічні морські й повітряні простори. Чільне місце у двосторонніх відносинах Малайзії з державами регіону Південно-Східно Азії є саме морські території, які багаті на різноманітні ресурси і стають запорукою економічного розвитку країни.

Складними та багатозначними можна назвати відносини Малайзії та Індонезії. Двосторонні відносини ускладнені претензіями на острови Сіпадан і Ліджитан. У 1998 р. Малайзія та Індонезія було прийнято спільне рішення про передачу до Міжнародного суду ООН у Гаазі справи про свої суверенні претензії на острови Сіпадан і Ліджитан.

Сіпадан і Ліджитан – це два невеликі острови неподалік від східного узбережжя о. Борнео, суперечка між Малайзією та Індонезією щодо цих островів виникла в 1969 р. під час переговорів щодо розмежування спільного кордону між Малайзією та Індонезією. Оскільки низка раундів двосторонніх консультацій не сприяли вирішенню цього питання, справу було передано на розгляд Міжнародного суду. 17 грудня 2002 р. суд постановив, що суверенітет над обома островами належить Малайзії на основі принципу «ефективності». Водночас, рішення суду не роз'яснило питання розмежування морських кордонів та територіальних вод навколо двох островів, яке й на сьогодні залишається відкритим.

Проблема прозорості кордонів і часті випадки піратства в морі Сулавесі нині залишаються серйозними викликами для національної безпеки Малайзії. Намагання Малайзії в односторонньому порядку боротися із транснаціональною злочинністю не принесла великих успіхів, тому на початку XXI ст. було започатковано тристороннє співробітництво в сфері безпеки в регіоні моря Сулавесі з Індонезією та Філіппінами. Даний регіон становить загрозу безпеці цим трьом країнам у зв'язку з діяльністю терористичних організацій «Абу Сайяф», «Ісламський фронт звільнення Моро», «Джемаа Ісламія». Тероризм і

морське піратство ставить під загрозу перевезення комерційних вантажів від Індійського до Тихого океану через морські коридори моря Сулавесі. У 2002 р. були здійснені урядами трьох країн антитерористичні заходи, внаслідок чого прихильники терористичної організації «Джемаа Ісламія» були розпорошені по невеличких островах регіону Мінданао, де облаштовані цілі табори по підготовці терористів.

Ще одна загроза як для двосторонніх відносин у галузі безпеки, так і для національної безпеки Малайзії існує через острови так званого Блоку Амбалат у морі Сулавесі. На морському шельфі поблизу островів були виявлені багаті поклади нафти та газу. У 2005 р. малайзійська державна нафтова компанія «Петронас» отримала концесію на розвідку нафти й газу в цьому регіоні. Джакарта відразу відреагувала й стверджувала, що це території Індонезії. Суперечка розгорілася між двома країнами й ледь не призвела до збройних конфліктів. Малайзія заперечує претензії офіційної Джакарти й наполягає, що район Амбалат знаходиться в межах її юрисдикції, зокрема після успішного рішення Міжнародного суду в 2009 р., щодо права власності на острови Сіпадан і Ліджитан. Це в свою чергу спровокувало в 2009 р. антималяйзійські демонстрації в Джакарті.

Ще однією проблемою у відносинах є міграційне питання, а саме проникнення нелегальних мігрантів із Індонезії до Малайзії, які мають зв'язки із терористичними організаціями. Загрожує безпеці Малайзії діяльність терористичних угруповань «Кумпулан Мілітан Малайзія», «Джемаа Ісламія», які мають зв'язки з «Аль-Каїдою» та терористичною організацією «Ісламська держава» (ІД). Як відповідь уряди Малайзії та Індонезії у вересні 2015 р. підписали Угоду про спільні дії по дерадикалізації та боротьбі з тероризмом. Враховуючи це, потрібно вказати, що в Індонезії у березні 2015 р. було помічено діяльність терористичного угруповання «Джемаа Аншарут Даулат», що має зв'язки з ІД та малайзійськими терористичними організаціями.

Отже, на основі вище згаданих фактів, можна стверджувати що між економічним розвитком Малайзії та Індонезії існує детермінізм з безпековою сферою. По-перше, територіальними питаннями приналежності певних островів, що забезпечує розширення морських володінь держав та їх виняткових економічних зон. По-друге, на двосторонні відносини впливає релігійний та міграційний фактори, що проявляється у діяльності терористичних організацій на території обох держав.

Тригуб О. П.,
д-р іст. наук, професор,
ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв, Україна

**ОПЕРАТИВНА РОЗРОБКА «БЮРО»
(СТОРИНКИ ІСТОРІЇ УКРАЇНСЬКО-ПОЛЬСЬКИХ ВІДНОСИН
ПІСЛЯВОЄННОЇ ДОБИ)**

1 лютого 1944 р. Х сесія Верховної Ради СРСР прийняла закон «Про надання союзним республікам повноважень у галузі зовнішніх відносин та про перетворення у зв'язку з цим народного комісаріату закордонних справ із загальносоюзного у союзно-республіканський народний комісаріат», яким дозволялося відновити НКЗС УРСР (було ліквідоване у 1923 р.). Україна отримала шанс повернути собі право вступати у безпосередні зносини з іноземними державами, укладати з ними угоди й обмінюватися дипломатичними та консульськими представниками. Вже 5 лютого ЦК КП(б)У прийняв відповідну постанову, за якою прослідкував указ Президії ВР УРСР про створення Народного комісаріату закордонних справ УРСР і призначення її очільником відомого українського драматурга та суспільного діяча О. Є. Корнійчука. 4 березня 1944 р. відповідний закон було ухвалено Верховною Радою УРСР і наркомат почав функціонувати.

Відновлення НКЗС УРСР (у березні 1946 р. перейменоване на міністерство) пришвидшило відкриття на теренах України дипломатичних представництв дружніх держав, насамперед, соціалістичного табору. До того ж О.Є. Корнійчук важливим завданням зовнішньополітичної діяльності НКЗС УРСР називав встановлення дипломатичних контактів «з дружніми нам Польщею, Чехословаччиною та післявоєнною Румунією». Звісно однією з найбільш жалуваних країн для відкриття консульства в УРСР була Польська республіка.

Відповідні кроки назустріч робила і Польща. 26 березня 1945 р. польське посольство у Москві направило офіційний запит від імені Тимчасового уряду РП на дозвіл відкрити польські консульства у Києві, Вільносі та Мінську. У той же час Польща запевнила: «про її готовність прийняти у Польщі відкриття консульств ЛСРР, УРСР і СРСР». Втім остаточно домовитися про відкриття консульства у Києві вдалося лише восени 1947 р. При цьому фактичний початок роботи генерального консульства Польщі у Києві відноситься до початку січня 1948 р., що було пов'язано з затримкою у видачі екзекватури консулу Олександрю Хлонду з боку МЗС СРСР. Останнє не бажало

визнавати за консульський округ усю територію УРСР і лише наполегливість польського уряду змусила радянську дипломатію поступитися.

Зі своїм відкриттям генеральне консульство відразу опинилося під пильним наглядом радянських спецслужб. Дана агентурно-оперативна розробка отримала у надрах українських чекістів назву літерна справа «Бюро», збираючи усі матеріали щодо польських дипломатів (оперативну роботу проводило 3-є відділення 2-го Управління МДБ УРСР).

Починаючи з грудня 1947 р. усі працівники консульства були взяті на оперативний контроль і за ними велось зовнішнє спостереження. Досить оперативно радянськими чекістами було розроблено внутрішню агентуру, яка давала можливість бути у курсі подій, що відбувалися усередині консульства та його колективу. Ретельність, з якою до цієї справи підходили київські оперативники, інколи вражає своєю деталізацією та ретельністю.

Для ведення оперативної роботи кожен працівник консульства отримав оперативне прізвисько, серед яких, наприклад: віце-консул Павел Влонський («Гусак»), секретар консульства Ядвіга Нуркевич («Павліна»), референт Генріх Гордон («Чиж»), референт Яніна Василевська («Чайка»), завідувач канцелярією Ганна Салямоник («Кукушка»), завідувач господарством Анатолій Гурський («Сич») і т. д. Відповідно, у разі втрати окремих текстів оперативної роботи це ускладнювало ідентифікацію ключових об'єктів розробки.

Про ретельність і деталізацію вивчення усіх учасників справи «Бюро» свідчить спеціальне повідомлення київських оперативників до 2го Головного управління МДБ СРСР генерал-майору Є.П. Питовранову від 2 квітня 1948 р., де, зокрема, зазначалося:

«Приїзд «Гусака» до Києва та наступна його діяльність привели до того, що апарат консульства, на сьогодні, по суті розділився на дві групи: «Гусак», «Павліна» і «Чиж», являючись насправді євреями, видають себе за поляків, що знаходять підтвердження і в їх дипломатичних документах. Створюючи один одному авторитет і спілкуючись між собою у позаслужбовий час, ці особи протиставляють себе іншим співробітникам консульства, а саме: референту Василевській, зав. канцелярією Салямонік і завгоспу Гурському, які, будучи поляками і знаючи про національну належність «Гусака» та інших, стараються ніякого спілкування з ними не вести. Поведінка «Гусака» і «Павліни» у польської частини співробітників консульства та їх сімей викликають різкі антисемітські настрої».

Завдяки наявності внутрішньої агентури радянські спецслужби отримували усю необхідну інформацію. Про це, зокрема, свідчить обізнаність про зміст розмов між віце-консулом Влонським і представником посольства Польщі в СРСР Зільберштейном. Так, одне з повідомлень МДБ УРСР зазначало:

«У бесідах з Зільберштейном «Гусак» всіляко старався дискредитувати Хлонда, як нездібного дипломата і керівника консульства, який до того ж, начебто з «Сичем» при проведенні господарських робіт використовували кредити консульства з метою особистої наживи.

Розхвалюючи ділові якості «Чижа» і «Павліни» «Гусак» також заявляв, що завдяки його старанням після від'їзду Хлонда до Польщі, консульство стало працювати нормально, що Хлонд не може працювати консулом, оскільки “не розуміє і ніколи не зрозуміє, що кожен крок дипломатичних працівників контролюється”».

Маючи подібний матеріал, українські чекісти зробили висновок, що «він прагне зайняти місце консула у Києві». І, відаючи належне контррозвідникам, вони не помилилися – протягом 1948–1949 рр. Павел Влонський був фактичним керівником генерального консульства у Києві.

Цікавилися контррозвідники й інтимними сторонами життя «підопічних». В одному із оперативних зведень повідомлялося, що «Заявними у нас [контррозвідників] перевіреним даним «Гусак» знаходиться в інтимному зв'язку з «Павліном». Факти цього інтимного зв'язку відомі всьому персоналу консульства й особливо його жіночій частині... У зв'язку з цим нами зафіксовано низку випадків грубих скандалів між «Гусаком» і його дружиною, які, у більшості випадків, закінчуються її побиттям. Дружина неодноразово заявляла «Гусаку», що він «є ворогом росіян і вона його видасть». «Гусак» прагне розлучитися з дружиною, але, у зв'язку з її погрозами у викритті, приймає заходи до врегулювання сімейних взаємовідносин».

Отже ми бачимо, що жодна зі сторін життя генерального консульства Республіки Польща у Києві не проходила повз уважне спостереження радянських контррозвідників. Загалом можна констатувати, що залучення таких деталізованих матеріалів, які надає літерна справа «Бюро», у комплексі з матеріалами українського та польського МЗС, дасть можливість створити цікаву й максимально неупереджену картину українсько-польських дипломатичних взаємин післявоєнної доби.

На завершення додамо, що у 1950 році радянська влада зменшила дипломатичний рівень київської філії до звичайного консульства, а можливості його дії були дуже скромними до другої половини 1950-х років.

Хмель А. О.,
канд. іст. наук, доцент кафедри
ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв, Україна

**ЗАТРИМАННЯ УКРАЇНСЬКИХ МОРЯКІВ РФ
У КЕРЧЕНСЬКІЙ ПРОТОЦІ
25 ЛИСТОПАДА 2018 р. в ІСПАНСЬКИХ ЗМІ**

Питання затримання українських моряків Російською Федерацією у Керченській протоці є непересічною подією, яка вплинула на подальше загострення відносин між РФ і Україною і на стан безпеки в Чорноморському регіоні. Відповідно, оточення українських кораблів та захоплення моряків було висвітлено різними мовами багатьох країн світу. Звичайно, у таких обставинах в першу чергу важливості набуває висвітлення події в самій Україні та в країнах-партнерах, які допомагають Україні у її боротьбі з російською агресією з 2014 р., і в самій РФ, аби розуміти позицію опонента. Іспанія є країною-членом ЄС – одного з наших основних партнерів з економіки і союзників у боротьбі з російською агресією, відповідно аналіз висвітлення зазначених подій у ЗМІ цієї країни є важливим для розуміння позиції членів ЄС.

Проаналізувавши електронні архіви відомих іспанських видань приходимо до висновку, що події про затримання українських моряків висвітлені у багатьох виданнях, зокрема: *El Pais*, *El Mundo*, *La Vanguardia*, *EFE*, *El Comercio*, *ABC*, *Agencias RTVE* а також в іспаномовних версіях британської *BBC*, німецької ***Deutsche Welle***, американської *Voz de América (Voa)* та французької *France 24*.

Першою іспанською агенцією, яка висвітлила ці події в той самий день, стала *El Comercio* зі статтею «Росія підтверджує, що захопила три українські кораблі в Керченській протоці». Відмітимо, що дана подія була висвітлена офісом агенції із Москви, але в той самий час події не були описані заангажовано і подані були позиції щодо конфлікту обох сторін: України, РФ а також ЄС, який засудив агресію РФ та закликав до зниження накалу в Керченській протоці та врегулювання конфлікту. У цій статті також була подана інформація щодо проблем порту в Маріуполі після початку будівництва Керченського мосту та зачеплені військові дії на Сході України.

Інше іспанське видання, найбільш давнє в усіх, *ABC*, також висвітлювало події щодо захоплення українських моряків через свого кореспондента у Москві. З назви статті «Москва заблокувала доступ до Азовського моря після інциденту між російськими та українськими кораблями» розуміємо, що автор намагався витримати нейтралітет і не

ставати на бік жодної зі сторін. Інформація за змістом і термінологією дуже схожа на ту, що була відображена у астурійській El Comercio, за тим виключенням, що було зазначено, що окрім порту Маріуполь також страждає порт Бердянськ від блокування російською стороною Керченської протоки, яка є єдиним доступом до Азовського моря. 26 листопада ABC знов повідомляє про прийняття Закону України про запровадження військового стану в окремих українських областях. Також автор подає інформацію і щодо заворушень біля російського посольства у Києві й консульства у Львові як наслідок захоплення українських кораблів та моряків 25 листопада. І, оскільки, інформацію щодо України висвітлює офіс ABC з Москви, то іноді помічаємо нотки прибічності до російської позиції в даному питанні. Зокрема дуже дивним є термін «проросійські сепаратистські ополченці» «las milicias separatistas pro rusas», оскільки «ополчення» є збройне формуванням для захисту власної держави, а сепаратизм не передбачає наявності власної держави, навпаки, передбачає існування незаконних з точки зору центра військових формувань. Тому слова в цьому терміні суперечать одне одному. Агенція ABC й надалі висвітлює події навколо українських моряків, зокрема 15 січня 2019 року виходить стаття «Продовження арешту українських моряків, захоплених у Керченській протоці до 24 квітня». В ній констатується сам факт продовження тримання під вартою.

У статті з La Vanguardia окрім інформації, яка представлена вищезазначеними виданнями, уточнюється, що Федеральна служба безпеки Росії заперечувала, що українські моряки є військовополоненими, оскільки «Росія і Україна не перебувають у стані війни», також наведена позиція В.Путіна, що він підтримав захоплення українських моряків.

У El Periodico можемо познайомитись із тим як вирішуються наслідки подій 25 листопада. Так, у статті кореспондента у Москві Марка Мархінедаса «Росія уповноважує німецьких і французьких спостерігачів у Керченській протоці» розповідається про створення комісії, яка поліпшить ситуацію у Керчинській протоці. Зазначено, що Лавров оголосив про схвалення Росією спостереження німецькими та французькими представниками за регіоном, яке має засвідчити, що Москва дозволяє вільну навігацію в морі, у місці єдиного доступу до Азовського моря. В той же час є повідомлення, що доля українських моряків ще не відома і триває слідство над ними.

El Mundo так само як і інші іспанські агенції подає інформацію зі свого відділу у Москві, відповідно інформація більше висвітлює позицію Москви щодо конфлікту. Трохи подається до історії конфлікту, згадуються події на Донбасі. Так, в перше речення відбиває власне

стан тих подій «Україна і Росія повертаються до війни, і знову пульс задає Крим». Зазначено, що як і в боях на Донбасі, Москва і Київ дають різні пояснення щодо цього інциденту, хоча ФСБ вже визнала, що відкрила вогонь на українських кораблях, щоб змусити їх зупинитися. Наводяться характеристики цих подій Дональда Туска та Йена Столтенберга. Цікаво, що описуючи ситуацію в Азовському морі, автор зазначив тільки про події 2018 р., коли українці заарештували російський корабель «Норд» та «Погодін», а не описував події, які ставалися в Чорному і Азовському морях після 2014 р. і були спровоковані російською владою (зокрема, коли у вересні 2016 р. в Чорному морі українські прикордонники на кораблі «Поділля» потрапили в приціл гармат російських військових кораблів в районах Голіцинського і Одеського газових родовищ). Важко назвати таку позицію об'єктивною.

Якщо зробити висновок щодо висвітлення подій 25 листопада 2018 р. в Керченській затоці, а саме обстріл українських кораблів та захоплення моряків, то іспанські ЗМІ висвітлюють ці події через свої агенції у Москві, відповідно ці події в більшості висвітлюються через призму інтересів Російської Федерації. При чому, це помічаємо більшою мірою не в термінах, які описують ситуацію, а в тому, що висвітлена позиція це позиція або тільки Москви, або Москви більшою мірою, і набагато менше фактів і інформації, як розуміє ці події українська сторона.

УДК 327(73)

Шевчук О. В.,

*д-р політ. наук, професор, декан,
ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв, Україна*

ІСТОРИЧНА РЕТРОСПЕКТИВА ОСНОВНИХ ЕТАПІВ ПОЛІТИКИ США ЩОДО КОРИННОГО НАСЕЛЕННЯ

Сучасне суспільство за період тривалого історичного поступу усвідомило цінність культур етносів, що входять до нього. Починаючи з другої половини ХХ ст., питання, що стосуються прав, свобод і умов життя представників національних меншин, стали предметом активного обговорення на світовій політичній арені. Самобутність кожної культури робить її не тільки найбагатшим джерелом всебічних знань про те чи інше корінне населення, але також демонструє унікальний досвід співіснування.

Наприкінці XX ст. поряд з глобалізмом, націленим на створення універсальних зразків, в країнах, що відрізняються етнічним різномаяттям (США, Канаді, Австралії, країнах Латинської Америки), в стратегії державної політики утвердився мультикультуралізм, який розглядає кожний етнос, як носія особливої культури.

Поліетнічні країни постійно стикаються з необхідністю впровадження особливої етнокультурної політики щодо народів, які їх населяють і збереження їх культурної спадщини. Вже до середини XX ст. у США була закладена законодавча база для нової стадії американсько-індіанських відносин – періоду рівноправності, і, не зважаючи на існуючі проблеми, все активніше почали робитись кроки, які сприяли поліпшенню положення корінного населення США.

Починаючи з другої половини XX ст. уряд Сполучених Штатів Америки, постійно робить кроки, спрямовані на збереження спадщини корінного населення, розробляючи законопроекти, що мають на меті всебічно зміцнити права автохтонного населення і прагнуть привести американсько-індіанські відносини в стан гармонії.

На сьогодні традиції і звичаї, духовна і матеріальна культура аборигенного населення США знаходяться на стадії відродження, і їх стан на сучасному етапі потребує особливої уваги з боку держави. Аналіз культурного розвитку північноамериканських індіанців здійснюється в контексті етнокультурної політики США, оскільки протягом тривалого часу цей розвиток визначався саме політичними факторами. Такий підхід повністю відповідає специфіці і спрямованості політологічного дослідження, тому що політична наука, інтегрує методологічні можливості цілої низки дисциплін.

Федеральна політика США щодо індіанців неодноразово змінювала вектори своєї еволюції: від визнання племен суверенно рівними до їх переселення, спробам їх ліквідувати або асимілювати і, накінець, наразі до заохочення племінного самовизначення. Починаючи з 60-х років XX ст. Конгрес прийняв ряд законодавчих актів, які прискорили самовизначення і розвиток індіанців. Серед них: Акт про самовизначення індіанців і сприяння їх освіти 1975 р., Акт про розвиток мінеральних ресурсів індіанців, Акт про статус індіанських племен щодо урядових податків. На думку Верховного суду США, система цих актів доводить прихильність федерального уряду і племен цілям розвитку племінного самовизначення.

Аналізуючи еволюцію державної політики США щодо корінного населення можна виокремити такі основні етапи:

1) період активної колонізації і християнізації індіанців (кінець XV ст. – 1778 р.). Умовно цей період закінчується з утворенням Сполучених Штатів Америки і поширенням християнства на континенті;

2) договірний період (1778 – 1887 рр.). До цього ж періоду відносяться: численні індіанські війни, Акт про переселення індіанців (1830 р.) і початок створення резервацій, період «золотої лихоманки» (1848 р. – 1880 р.), «мирна політика» У. Гранта (1869 – 1874 рр.);

3) період перерозподілу земель (1887 – 1934 рр.). До нього відносяться: Акт Дауеса (1887 р), агресивна просвітницька політика і період шкіл-інтернатів (1870 – 1928 рр.);

4) період «індіанського нового курсу» Дж. Кольера (1934 – 1953 рр.). Цей період починається з виходу Індіанського реорганізаційного акту (1934 р.);

5) період релокації і термінації (1953 – 1960 рр.);

6) період політичної активності корінних американців і початок «Індіанського відродження» (1960 – 1975 рр.), виникнення індіанських організацій і проведення акцій протесту;

7) період розвитку самоврядування і суверенітету індіанських племен (1975 р. – і до сьогодні), що почався з виходу Акта про самовизначення індіанців.

У 2009 р. Конгрес США включив до Закону про витрати на оборону заяву про принесення офіційних вибачень індіанцям США за «безліч випадків насильства, поганого поводження і зневаги, яким піддавалися корінні народи з боку громадян Сполучених Штатів».

У 2012 р. уряд США виплатив понад 1 млрд. дол. 41-му індіанському племені, які судилися за частку від видобутку корисних копалин на їх історичних землях.

Сьогодні в США проживають близько 5 млн. індіанців (з 566 племен). Племена індіанців, які довели що їх (або їх предків) власність реквізували агенти влади США, отримують федеральні дотації і гранти. Уряд США визнає права цих племен на самоврядування і на самовизначення і підтримує їх суверенітет.

Отже, вже до середини ХХ ст. була сформована законодавча база для нової стадії американсько-індіанських відносин – періоду рівноправності, і, не зважаючи на безліч нерозв'язаних до того часу проблем, все активніше почали робитися кроки, які сприяли поліпшенню положення корінного населення США.

Виходячи з усього вищевикладеного, можна виділити як низку проблем, так і цілу серію позитивних змін в житті автохтонного населення і розвитку його культури. Динаміка розвитку американсько-індіанських відносин, а також зростання національної самосвідомості

північноамериканських індіанців в останні десятиліття дає підстави сподіватися, що ХХІ століття стане для них етапом культурного і етнічного відродження.

УДК 327(560:477.75–076)(043,2)

Запорожченко А. С.,

аспірант кафедри,

ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв, Україна

ПОЗИЦІЯ ТУРЕЧЧИНИ ЩОДО АНЕКСІЇ КРИМУ РОСІЙСЬКОЮ ФЕДЕРАЦІЄЮ (2014–2018 рр.)

Стратегічне партнерство України з її сусідами (як за суходолом так і морем) має важливе значення, до того ж розвиток такого партнерства України з Польщею, Румунією, Туреччиною та низкою інших країн є важливою передумовою для забезпечення стабільності зокрема в Чорноморському регіоні.

У березні 2014 року події навколо українського Криму послужили підставою для руйнування системи безпеки в Чорноморському регіоні та призвели до суттєвого перегляду її умов. Проведення референдуму 16 березня 2014 р. в окупованому Криму та подальша його анексія РФ зробила відносини із Туреччиною ще більш важливими. Але варто пам'ятати, що Туреччина має масштабні плани розвитку співробітництва з РФ у газовій сфері й певною мірою дистанціюючись від подій в Україні, все-таки намагається дотримуватися певного балансу у відносинах зі своїми північними сусідами. Вона підтримує територіальну цілісність України, не визнає анексії Криму й надає сприяння захисту прав українських громадян і кримськотатарських громад на півострові. Зазначимо, що Україна і Туреччина для гарантування військово-морської безпеки в Чорноморському регіоні співпрацюють у двох ініціативах, ініціювала створення яких сама Туреччина: *блексіфор* (існує з 2001 р. та об'єднує всі шість приморських держав) та «Чорноморська гармонія» (з 2004 р.), жодна з них на даному етапі не здатна вирішити проблему повернення Криму до України.

Отож, стосовно позиції Туреччини щодо анексії Криму Російською Федерацією. В процесі пошуку та аналізу матеріалу з даної проблеми, ми зробили наступний висновок: позиція Туреччини, яка не підтримує анексію Криму РФ, не реалізується згідно заяв керівництва країни.

Так, очільники Туреччини неодноразово заявляли, що «Туреччина непохитна у підтримці суверенітету та територіальної цілісності України та невизнанні окупації Криму Росією... Україна – надійний партнер,

яка займає одне з центральних місць у зовнішній політиці Турецької Республіки... Туреччина завжди підтримувала і буде підтримувати територіальну цілісність та суверенітет, а також докладати зусилля для мирного вирішення ситуації довкола України» (заступник міністра закордонних справ Туреччини Йавуз Селім Киран). Туреччина попереджає Україну про візит консула Туреччини в Новоросійську Юнуса Емре до окупованого Криму, що пов'язано з наданням консульської допомоги у зв'язку з загибеллю громадян Туреччини внаслідок пожежі на двох танкерах. Під час зустрічі з лідером кримськотатарського народу Мустафою Джемільєвим міністр закордонних справ Туреччини Мевлют Чавушоглу у серпні 2016 р. запевняв, що «примирення» Туреччини з Росією не змінить її позиції щодо Криму: «певні кроки, які робить його країна щодо «примирення» з Росією, не позначаться на позиції Туреччини щодо підтримки територіальної цілісності України, невизнання окупації Криму і надання всебічної допомоги кримським татарам в їхній справедливій боротьбі за свободу своєї Батьківщини».

Уже 20 серпня 2016 р. Президент Туреччини Реджеп Тайїп Ердоган підтвердив позицію країни про підтримку суверенітету і територіальної цілісності України, запевнив Петра Порошенка у незмінності позиції Туреччини щодо підтримки незалежності та територіальної цілісності України в її міжнародно-визнаних кордонах і заявив, що Турецька Республіка не визнає окупації Криму і буде продовжувати всіляко підтримувати кримських татар».

Зазначимо, що позиція Туреччини, яка була висвітлена ЗМІ підкріплена також і спільними заявами України та Туреччини. Так, за результатами Четвертого засідання Стратегічної ради високого рівня між Турецькою Республікою та Україною, яка відбулася у м. Київ 20 березня 2015 р. було підписано Спільну заяву, в якій сторони підтвердили рішучу підтримку суверенітету, незалежності, політичної єдності та територіальної цілісності України у міжнародно визнаних кордонах та наголосили на невизнанні незаконної окупації Автономної Республіки Крим та м. Севастополь, яка суперечить нормам та принципам Статуту ООН, Гельсінського Заключного Акту та інших міжнародних документів... і домовилися співпрацювати стосовно захисту гарантованих міжнародними угодами прав та інтересів кримчан, у тому числі кримських татар, на тимчасово окупованій території – Автономної Республіки Крим (Україна).

Що ж до нереалізації такої офіційної позиції, то про це свідчать факти економічного співробітництва Туреччини із Кримом. Зокрема на 2014 р. Туреччина була єдиною країною, яка системно і регулярно, в авіаційному, морському вантажному і морському пасажирському

сполученні порушувала режим морської і повітряної транспортної блокади Криму, встановлений міжнародними організаціями та законами України. В наступні три роки окупації Криму частка торгового флоту Туреччини в числі суден-порушників, що заходять до кримських портів знизилася з 27,1 % до 8,9 %, а кількість суден-порушників майже в 4 рази – з 39 до 10 [3]. Такі факти засвідчують, що економічні інтереси Туреччини стоять вище міжнародних обіцянок країні-стратегічному партнеру.

Відтак, можемо погодитися зі словами М.Воротнюк, спеціаліста у галузі відносин із Туреччиною, що виступаючи за цілісність України, за дотримання норм міжнародного права, подолання сепаратистських тенденцій у Криму шляхом діалогу і консенсусу, за захист прав кримських татар, Туреччина уникає оцінки російської інтервенції в якості основної причини «кримської проблеми», утримується від відкритого засудження вчинків Росії через важливість співробітництва з останньою в тому числі і в економічній сфері. Так, Росії та Туреччині не вдасться уникнути протиріч через розбіжність їхніх позицій по Криму і наявних зобов'язань Анкари перед західними партнерами.

Підводячи підсумок зазначимо, що офіційна позиція очільників Туреччини щодо анексії Криму РФ повністю відповідає позиції її західних партнерів: референдум в Криму 16 березня 2014 р. Туреччина не визнає, Крим визнає анексованим. Водночас турецькі підприємці здійснюють торгівельні операції з анексованим Кримом та не припинено морське й авіаційне сполучення з півостровом. Відтак, позиція Туреччини є чіткою і послідовною у проголошенні, але не в її реалізації.

УДК 327.8(100)

Фесенко М. В.,

*д-р політ. наук, старший науковий співробітник,
провідний науковий співробітник ДУ «Інститут всесвітньої історії
НАН України», м. Київ, Україна*

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ НОВОЇ ХОЛОДНОЇ ВІЙНИ МІЖ РФ ТА США

На відміну від першої холодної війни, на думку багатьох дослідників сучасна холодна війна істотно відрізняється від попередньої. Багато дослідників відзначають багатополюсний характер нової холодної війни. Так, на думку іспанського дослідника Л. Бассете «глобальний

світ складається не з двох протилежних один одному полюсів і не розділений на дві половини залізною завісою. Виникають нові загрози, розробляються нові види ядерної зброї, і в цьому бере участь занадто багато гравців, причому далеко не всі вони визнані міжнародним співтовариством у якості держав, як це було раніше».

У цьому контексті можна в цілому погодитися з Ю. Райтасало – відомим професором в області військової стратегії і політики безпеки в Національному університеті оборони Фінляндії. На думку дослідника за два десятиліття після закінчення холодної війни західні країни переглянули своє ставлення до міжнародної політики, міжнародної безпеки та війни. Це сталося якраз у той час, коли міць США досягла свого піку. Цей період ознаменував собою якість відхилення в довгій історії відносин між державами. На жаль, для сучасного Заходу, колишні концепції безпеки і військових операцій базувалися на «хиткій підставі». Вони були засновані на самообмані та надмірно оптимістичних прогнозах щодо здатності західних держав залишатися на вершині міжнародної ієрархії, не наражаючись на нападки з боку інших учасників міжнародної системи. Саме в ці два десятиліття після закінчення холодної війни виникла і закріпилася колективна омана Заходу щодо нових «норм міжнародної безпеки». На підставі цього багато західних країн переглянули свою оборонну політику і перебудували національні збройні сили. Експансивна орієнтація політики безпеки, яка формувалася на Заході протягом двох десятиліть після закінчення холодної війни, тепер прийшла в зіткнення з дуже традиційним великодержавним світоглядом РФ і КНР. Хоча збройні сили США всерйоз постраждали в результаті двох десятиліть практично безперервної участі в різних війнах, їм досі немає рівних, і найближчим часом ситуація навряд чи зміниться. Тим часом політика РФ і КНР стала суперечити тому розумінню міжнародної безпеки, що склалося в західних країнах після закінчення холодної війни. РФ і КНР не приймають програму міжнародної безпеки, на якій наполягає Захід. У цьому зв'язку Ю. Райтасало вважає, що «нас повинен радувати той факт, що Китай і Росія намагаються не вдаватися до інструментів війни. Це знижує ймовірність початку війни між Росією або Китаєм і Заходом. Таким чином, суперництво в сірій зоні є позитивним явищем. Суперництво є нормальним елементом міжнародної політики».

Низка аналітиків відзначають, що незважаючи на безліч відмінностей між минулою і нинішньою холодною війною нова холодна війна може перетворитися в нову світову війну. С. Коен, що згадувався раніше, небезпідставно вважає, що нова холодна війна є в деяких відношеннях більш небезпечною, ніж її попередниця. На

переконання С. Коена, «дві з цих нових небезпек були наочно продемонстровані 25 листопада 2018, коли російські військові атакували і захопили кілька невеликих військових кораблів України в спірних територіальних водах недалеко від новозбудованого Керченського моста, який з'єднує територію Росії з включеним Кримом».

У цьому епізоді на увагу заслуговують моменти, у яких не було прецедентів в історії холодної війни. По-перше, на відміну від першої холодної війни, політичним епіцентром якої була Німеччина, цей епізод стався безпосередньо на кордонах РФ і серйозно зачепив національні інтереси України. Таким чином, «прикордонний інцидент», як його назвав президент РФ В. Путін, міг спровокувати масштабну війну Росії і Заходу. По-друге, протягом першої холодної війни американські президенти були здатні вести переговори зі своїми колегами в РФ, щоб запобігти подібній кризовій ситуації. Саме це зробив Дж. Кеннеді в 1962 р., коли вибухнула Карибська ядерна криза. Але через звинувачення в тому, що Д. Трамп вступив в змову з РФ, щоб стати президентом в 2016 р., не дивлячись на те, що обгрунтованість цих звинувачень так і не була доведена, президент Д. Трамп не йде на перемовини з РФ. Замість цього після інциденту в Керченській протоці він скасував заплановану зустріч з В. Путіним. Тобто криза, що обумовлює важливість перемовин, в реальності стала причиною їх скасування в силу внутрішньополітичної ситуації в США. У більш широкому сенсі в результаті отримуємо подальшу мілітаризацію нової холодної війни в збиток дипломатії.

Як справедливо зазначають вчені і аналітики, список питань, за якими РФ і США мають розбіжності значний. Проте, РФ визнає необхідність координації дій зі США і НАТО щодо Афганістану, конфліктів в Сирії і Україні, а також щодо проблеми Північної Кореї, яка знову вийшла на передній план. РФ розглядає американську військову присутність в регіоні Перської затоки, в Афганістані, мусульманських азіатських республіках і Східної Азії поряд з просуванням НАТО в Східній Європі як загрозу своїй безпеці. В результаті РФ остерігається політики США щодо розгортання системи протиракетної оборони в ряді країн, вважаючи це загрозою безпеці країни. Відповідно до заяв міністра оборони Росії С. Шойгу, з 2013 р. російська армія посилила угруповання недалеко від півдня України, а також в нестійкому регіоні Північного Кавказу. Все це відбувається в рамках процесу посилення військової присутності країни у відповідь на вплив сил НАТО в Східній Європі, що зростає.

Розбіжності між РФ і США як і раніше обмежуються кількома напрямками. В першу чергу це стосується конфліктів в Україні і в

Сирії, в яких Росія приймає військову участь, а також інших проблем на Близькому Сході. Однак прихід до влади президента США Д. Трампа призвів до кризи у відносинах між двома країнами у зв'язку зі звинуваченнями на його адресу, а також на адресу його радників в тому, що вони координують свої дії з РФ і розкривають їй секретні дані розвідки, виступаючи проти інтересів американської національної безпеки. Це сприяло загостренню протиріч між РФ і США з близько-східних питань, найяскравішим прикладом чого є ситуація в Сирії.

Відтак, з розпочатої наукової дискусії щодо особливостей та специфіки нової холодної війни видно, що умовно всіх дослідників, які займаються дослідженням нової холодної війни можна умовно розділити на тих хто вважає, що на початку нової холодної війни винні США і на тих, хто вважає, що винуватцем нового «холодного» протистояння є РФ. До першої групи вчених, наприклад, відноситься відомий вчений і аналітик США Т. Карпентер. Він є старшим науковим співробітником і фахівцем в області політики безпеки Інституту Катона і постійним автором журналу «American Conservative».

ЗМІСТ

ПОЛІТИЧНА НАУКА В УКРАЇНІ ТА ЗАРУБІЖЖІ 1

Іванов М. С. Громадянська освіта як засіб розбудови демократичних основ сучасного українського суспільства 1

Колісніченко А. І. До питання особливостей формування верхніх палат парламентів 2

Громадська Н. А. Структура і зміст кратології як системи наук про владу 4

Чупрін Р. В. Демократичні ідеали та геополітична реальність 7

Курілло В. Є. Формування методологічного підходу до розробки теорії політичної системи в ранніх роботах Д. Істона (кінець 1940-х – 1953 рр.) 9

Соловійова А. С. Тисячний В. А. Маніпулювання громадською думкою під час політичної кампанії: на прикладі соціологічних досліджень напередодні виборів президента України 2019 р. 12

Лушагіна Т. В. Місце брендингу в стратегії розвитку об'єднаних територіальних громад в Україні 14

Орленко М. В. Електоральні настрої молоді в сучасній Україні 15

Букорос Т. О. Роль інтелектуальних ресурсів організації в теорії та практиці 17

Шкірчак С. І. Неоімперіалізм у сучасній англо-американській суспільно-політичній думці 20

Кравченко О. В. Таргетована реклама як спосіб впливу на політичні уподобання 22

Ярошенко В. М. Сприяння реалізації соціальної політики забезпечення якості життя літніх громадян 25

**АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН:
ГЛОБАЛЬНИЙ ТА РЕГІОНАЛЬНИЙ АСПЕКТИ..... 28**

Богданова Т. Є. «Правий дрейф» у Латинській Америці:
причини та результати..... 28

Вовчук Л. А. Призначення І. Шишманова послом Болгарії
в Україні (травень 1918 р.)..... 30

Габро І. В., Саїбов Р. А. Особливості культурної
дипломатії Європейського Союзу..... 32

Звездова О. О. Основні причини
придністровського конфлікту..... 34

Лимар М. Ю. Політика демократизації
у Центрально-Східній Європі за президентства Б. Обама..... 37

Тихоненко І. В. Безпековий чинник та конфліктогенність
у відносинах Малайзії з Індонезією..... 38

Тригуб О. П. Оперативна розробка «БЮРО» (сторінки історії
українсько-польських відносин післявоєнної доби)..... 41

Хмель А. О. Затримання українських моряків РФ у Керченській
протоці 25 листопада 2018 року в іспанських ЗМІ..... 44

Шевчук О. В. Історична ретроспектива основних етапів
політики США щодо корінного населення..... 46

Запорожченко А. С. Позиція Туреччини щодо
анексії Криму Російською Федерацією (2014–2018 рр.)..... 49

Фесенко М. В. Актуальні питання нової
холодної війни між РФ та США..... 51

Технічний редактор, комп'ютерна верстка *Д. Кардаш*.
Друк, фальцювальньо-палітурні роботи *С. Волинець*.

Підп. до друку 28.05.2019.

Формат 60x84¹/₁₆. Папір офсет.

Гарнітура «Times New Roman». Друк ризограф.

Ум. друк. арк. 3,48. Обл.-вид. арк. 3,19.

Тираж 23 пр. Зам. № 5759.

Видавець та виготівник: ЧНУ ім. Петра Могили
54003, м. Миколаїв, вул. 68 Десантників, 10.

Тел.: 8 (0512) 50-03-32, 8 (0512) 76-55-81, e-mail: rector@chmnu.edu.ua.

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 6124 від 05.04.2018.

АДРЕСА ОРГКОМІТЕТУ:

**ОЛЬВІЙСЬКИЙ ФОРУМ – 2019:
СТРАТЕГІЇ КРАЇН ПРИЧОРНОМОРСЬКОГО РЕГІОНУ
В ГЕОПОЛІТИЧНОМУ ПРОСТОРИ**

XIII Міжнародна наукова конференція

Чорноморський національний університет
імені Петра Могили,
вул. 68 Десантників, 10,
м. Миколаїв, 54003, Україна

Тел.: 8 (0512) 50–03–32,

8 (0512) 76–55–81,

8 (0512) 76–55–99,

факс: 50–00–69, 50–03–33,

E-mail: avi@chmnu.edu.ua, rector@chmnu.edu.ua

